Hacay Yılmaz

İşçi Sınıfı Eylemlerinin Meşruluğu

KORAL

İŞÇİ SINIFI EYLEMLERİNİN MEŞRULUĞU
YAYINEVİ
331.893
YİLİ

HACAY YILMAZ

koral yayınları

Araştırma-İnceleme Dizisi: 2

Birinci Baskı	Haziran 1990
Dizgi	Rosa Dizgi
Baskı	Kurtiş Matbaası
Kapak Tasarımı :	Mesut Kara
Kapak Baskısı	İ.Ü.Basımevi ve Film Merkezi
Mücellit	Güven Mücellit

Yönetim Yeri ve Yazışma Adresi
Piyerloti Caddesi
Dizdariye Medrese Sok. 6/9
Yalçın Han Kat 3 Binbirdirek/İst.
Telefon: 517 31 35

HACAY YILMAZ

İşçi Sınıfı Eylemlerinin Meşruluğu

KORAL

İÇİNDEKİLER

Sunuş 5
Önsöz 6
Giriş 9
Buraya Sendika Giremez 12
Bir Arkadaşımızı Dahi Atsalar Direneceğiz 22
Suçu Kafası Olursa 32
Biz Bu Madcn Ocağına İnsan Değil Köpek Bile Sokmayız 36
Onuncu Yılında Direnişimizi Direnişimizle Selamladık 41
Bahar Eyleınleri 55
Sonuç Yerine 71
Şiir : Fabrikalarda..... 75

SUNUŞ

Tartışmak istiyorum. Soyut kavramlar üzerinden değil, somut olgular üzerinden tartışmak. Bana öyle geliyor ki, işçi sınıfı devrimcileri, olgular üzerinden tartışmaya başladıkça, Türkiye işçi sınıfına, işçi hareketine daha bir yakınlaşacaklardır. Sürmekte olan mücadelenin içinde yer almak, deyim yerindeyse her eylemin, grevin, direnişin tüm yönlerini gözlemleyebilmek. Genelden özele, özelden genele dinamikleri yakalamak. Bu anlamda sınıf hareketi ve mücadelesi üzerine yaptığımız tahlil ve tartışmaları daha bir içselleştirmiş oluruz. Çalışmadaki muradım bu. Gözlemlerime dayanarak sayısız örnekler içerisinden bir kaçından hareketle ipuçları vermeye çalıştım. Elbetteki tamamlanmamışlır. Ama tartışmalarımı ve kendimi bu ipuçları üzerinden konumlandırmak istiyorum. Birilerinin bana, yakalamaya çalıştığım ipuçlarının somut örneklerle yanlışlığını, eksikliğini ya da doğruluğunu gösterdiği oranda zenginleşebileceğimi düşünüyorum.

Öne sürülen düşüncelerden yayınevi bağımsızdır. Yayınlanmasında düşünce zenginliği içerisinde olanak tanımıştır. Teşekkür ediyorum.

Her 1 Mayıs'ta olduğu gibi bu yılda 1 Mayıs'ı her alanda yaşatan işçi kardeşlerime saygıyla...

HACAY YILMAZ

ÖNSÖZ

Hacay Yılmaz'ın gözlemlerine ve deneyimlerine dayanan bu kısa çalışması işçi hareketinin değerlendirilmesi açısından yerleşik, günümüze dek kavramlaştırılmış nosyonların dışında eleştirel bir yöntemle ele alması aynı zamanda bu çalışmanın özgünlüğünü oluşturuyor.

Her ne kadar gözlemler amprik olsalar da, bizleri genel sonuçları açısından belli bir senteze ulaştırmasalar da işçi hareketinin kendisine ait önemli ipuçları sunması açısından değerlendirmeli. Yazarın varmak istediği sonuçlar açısından açık bir iddiası yok. Ama, işçi hareketinin ve tek tek işçiler hakkında edindiğimiz yerleşik bilgilerin kırılması açısından belli bir iddiayı da içermiyor değil. Bunu yaptığı örneklemelerle, öne çıkardığı kişiliklerle örtük bir biçimde gerçekleştiriyor. Marksistlerin genel olarak sınıfın kendisine ait bilgileri sendika 'uzmanları'ndan öğrendiği; ya da sosyalist yayın organlarında işçi hareketine ilişkin değerlendirmelerin büyük bir kısmını bu tür 'uzmanlar'ın yaptığı düşünülürse; gerek Marksist hareket açısından gerekse de işçi hareketi açısından ortada bir problem var demektir. Kanımca bu çalışmanın kendisi bu problemin çözümü açısından da bir işlev görüyor. Oldukça sınırlı, detaysız, son derece amprik ama varolan bu hegemonyanın kırılması açısından önemli bir başlangıç.

Hepimizin bir biçimde yaşadığı, gözlemlediği, edindiği bu bilgiler Hacay Yılmaz'ın yalın anlatımıyla içinde bulunduğumuz kesitte işçi hareketinden enstanteneler sunuyor. Çalışmanın kanımca önemli özelliklerinden birisi de yazarın da gözlemlediği, bizlerin de bir biçimde yaşadığı olayları yerleşik, analizci bir yöntemle değilde, eleştirel ve sorgulayıcı bir yöntemle yapmış olması. Sanırım bunu biraz da inadına yapıyor. Kuşkusuz sunduğu kesitlerle, öne çıkardığı olaylarla iletmek istediği kendisi açısından sonuçlandırılmış, işçi hareketine ilişkin belli bir bakış söz konusu. Ama bunu yaparken teorinin diliyle konuşmuyor. Belki de

bu çalışması ile işçi hareketine ilişkin Marksistler arasında süregiden tartışmalara bu biçimiyle katılmayı şimdilik böyle tercih ediyor.

Sosyalizmle işçi hareketinin bütünleşmesine ait bilgilerimiz, bundan ne anladığımız tartışması bir yana son derece teorik bir zeminde sürüyor. Sınıfın tarihsel olarak görevlerine ait bilgilerimiz ile sınıfın kendisine ait bilgilerimiz aynı şeyler değil. İşçilerin son yıllarda geliştirdiği kendine ait alışkanlıklar, egemenlik ilişkileri, bürokratik yapılara -bağlı bulundukları sendikaları başta olmak üzere- ve yasalar karşısındaki tutumları, gösterdikleri performans ve davranışlarındaki değişiklikler... tüm bunlar işçiler üzerindeki bilgimizin son derece sınırlı olduğunu gösteren olgular. Buna ait bilgiler ve gözlemler sosyalizmle işçi hareketinin bütünleşmesinin pratik yönünü oluşturuyorlar. Sosyalist bir hareketi mümkün kılabilmek içinsosyalistlerin işçi hareketi ile bütünleşme gibi bir problemleri olduğu kadar, işçi hareketinin de sosyalizmle bütünleşmesi gibi bir promlemin olması gerekiyor. Ayrı ayrı kanallarda gelişen bu iki hareketin tekleşebilmesi sosyalistler açısından işçi hareketine nasıl yaklaştıkları ile ilgili bir sorun. Hacay Yılmaz gözlemlerinde bunun için de ipuçları veriyor. Kendiliğindenliğin önemi ile kendiliğindenliğe verilen önem arasındaki farkı bilinçli bir şekilde ayırıyor. Çok da iyi yapıyor. İşçi hareketi ile sosyalizmin fikri bir beraberliği öncü olmadan sağlanabilir mi? Yazarın gözlemlerinden bunun mümkün olmadığı bir kez daha doğrulanıyor. İşçi hareketine musallat olan siyasal, ideolojik bir kopuş başta olmak üzere her türlü burjuva hegemonik ilişkilerden kesin bir kopuşu öneriyor. Yazar böylesi bir kopuşun gerçekleştirilmediği her adımda işçi hareketinin yeniden burjuva hegemonik ilişkilerini ürettiği konusunda öne çıkardığı olaylarla mesajlar iletiyor. Sanırım bu çalışmanın öne çıkardığı vurgulardan en önemlisi de bu.

Nisan Eylemleri'ni değerlendirirken bu vurguyu öne çıkartan yazar işçi hareketini motive eden unsurları sağlıklı bir şekilde değerlendiriyor. Okuyucu o döneme ilişkin sosyalist basında çıkan Nisan Eylemleri üzerine yapılan değerlendirmeleri gözönünde tutarsa yazarın bu tür değerlendirmeleri de eleştirdiğini görebilir.

Yazar sosyalistlerin literatüründe varolan yerleşik kavramlardan birisi olan 'öncü işçi' kavramını da sorguluyor. Bu kavramdan ne anlaşılması gerektiği üzerine sosyalist basından yeterli tartışmalar yapılmamışsa da bu kavramın kendisine ait sağlanmış bulunan genel bir mutabakat sözkonusu. Hacay Yılmaz bu mutabakatı şiddetli bir biçimde bozmaya-

çalışıyor. Bir kopuşun burada da gerçekleştirilmesi gerektiği konusunda oldukça ısrarlı. Hatta öylesine ısrarlı ki, gözlemlerinden bu kavram içerisinde nitelendirilen işçilerin sendikal bürokrasi ile geniş işçi yığınları arasında bir köprü işlevi gördüğü, 'öncü işçilerin' işçi hareketi içinde bir kaldıraç değil tam tersi bu potansiyeli eritme yönünde bir fonksiyon olduğunu vurguluyor. Öte yandan ise Marksist hareketi uyarıyor: Sınıfa ulaşmak için 'öncü işçi'lere ulaşmayı alışılagelen 'öncü işçi' anlayışıyla hedeflemeyi yanlış buluyor.

Bu çalışmanın sosyalist basında nasıl bir ilgi uyandıracağı konusunda ise oldukça kuşkuluyum. Çünkü yerleşik kavramları sorgulayan, alışık değerlendirmelere eleştirel bir tutum takınan böylesi bir çalışma işçi hareketine ilişkin gıdasını 'sendika uzmanları'ndan alan sosyalist basın için ürkütücü olduğunu düşünüyorum. Aslında Hacay Yılmaz bu çalışması ile işçi hareketine ilişkin tartışmalara bir kapı açtı. Ya bu kapıdan girip bu tartışmaların içinde yer alacağız, ya da işçi hareketi üzerinde hegemonya oluşturan 'sendika uzmanları'nın değerlendirmelerinden nasiplenmeye devam edeceğiz.

Son olarak çalışmanın amacı hakkında birşeyler söylemek istiyorum. Hepimizin de bildiği gibi özgün araştırmalar olmasaydı, ne Marksist toplum bilim oluşabilirdi ne de sürekli bir gelişme gösterebilirdi. Engels, tarihsel materyalizmi özgül araştırmalardan uzaklaştıracak, onu katı doğmalardan kurulu bir şema durumuna getirecek girişimleri ısrarla eleştirmişti. Marksist araştırmanın en önemli işlevlerinden birisi de, hem bir bütün olarak topluma ve toplumun çeşitli süreçlerine ve görüngülerine ait genel bir teori getirmekte oluşu, hem de toplumsal yaşamda toplumsal gelişmenin nesnel gereklilikleri ile aynı çizgide amaçlı bilimsel değişimler yapılmasına yardımcı oluşudur. Toplumsal gelişmenin bilimsel olarak yönetilmesi, bununla birlikte, toplumsal gelişmenin genel yasalarının belirli koşullar altındaki mekaniği hakkında da somut bilgilere sahip olmayı mümkün kılar. Bu mekanizma ise, ancak Partizan ve eleştirel bir çalışmayı gerektirir. Böylesi bir çaba görgücülük tehlikesini de içerebilir. Hiç kuşkusuz olguların incelenmesi zorunluluktur, ama olguların kendi başlarına bir teori önerebileceğini ya da bir teorinin oluşumunu sağlayabileceğini beklemek saçmadır. Bu anlayış bilimsel soyutlamayı ve teorik düşünceyi görmezden gelir. Sözkonusu olan görgücü bilgi ile teorik bilgi arasındaki ilişkiyi kurabilmektir

SEÇKİN KIR

GİRİŞ

Ağustos ayının sıcaklığı, gece bile boğucuydu. 23.00-00.7 arası çalışan vardiya işbaşı yapacaktı. Servisler fabrika kapısına yanaştılar. İşçileri kontrol ederek içeriye alan bekçilerin bulunduğu giriş kapısında, alışık olmayan bir görünüm vardı. Otomatik silahlı, sivil birileri bekçilerin yanıbaşına dikilmişti. Fabrika kartımı çıkardım. İçeri girecektim ki, bekçi "sen bu tarafa geç" dedi. Gösterdiği taraf, silahlı adamların bulunduğu yerdi. Bu adamlar polisti. Bekçi, iş aktimin feshedildiğini ve polislerin götüreceğini söyledi. Benimle birlikte 7 arkadaş daha vardı. İşten atılmıştık. Bu yetmiyormuş gibi, polise verilmiştik, cezayı onlar başka yönde katmerleştirecekti. Suçumuz "Devrimci İşçi olmaktı". ... Bu cezayı kader olarak görüp kabul edecekmiydik? Sınıf kardeşlerimiz izin verecek miydi?

Bizi almaya gelen polislere karşı, 'burası fabrika mı? Polis karakolu mu? Sorgu merkezi mi? İşkcenhane mi?' bağrışlarımıza, bizimle birlikte servislerden inen 400 kişi yanıt verdi. Silahlı adamlar çembere alındı. 400 işçi, arkadaşlarına sahip çıktı. Polisleri eli boş gönderdi. Arkadaşlarına reva görülen cezayı kabul etmedi. Şalteri indirdi. Şiarı yükseltti: "Arkadaşlarımız Geri Alınıncaya Kadar Çalışmayacağız". Direniş. Tarih 1978...

Önümde sayısız gazete küpürleri var. Hemen her gün, yaşamdan haberler. İşçilere ilişkin. Kimileri Sendikalaşma. Kimileri Toplu sözleşme. Kimileri işten atılma. Eylemler, direnişler, grevler. Sürüp gidiyor.

Bazılarını buraya almak istiyorum.

"Çeltek'te işçi katliamı. Gruzi Patlaması" "63 İşçi Diri Diri Gömüldü".

"Kayseri Sivas Karayolu Üzerinde bulunan Oylum Bisküvi Fabrikasında Sendikaya üye oldukları gerekçesiyle 70 işçinin çıkarılması tepkiyle karşılandı..." 6 Mart Cumhuriyet.

"Fortuna Tekstil'den 80 işçi işten çıkarıldı. Teksif Çamdibi Şube başkanı, işverenin sendikalaşma hareketinden sonra işçi kıyımına başladığı ...." 7 Mart Cumhuriyet.

"Ankara Aselsan İşyerinde işçilerin Otomobil-İş sendikasına üye olmalarının ardından başlayan işçi çıkarımlarını protesto niteliğindeki, açlık grevi eylemleri sürüyor..."

"Yalova Aksa ve Akim fabrikalarında sendika seçme haklarının ellerinden alındığını bildiren 10 kişinin...." Güneş Gazetesi.

"Toplusözleşmesi tıkanan Kutlutaş işçileri vizite eylemi yaptı. İşçiler eylemlerinin...."

Tüm bu uzayıp giden haberleri, bir kaç noktada topluyorum. Yasalar, haklar, güç, meşruiyet, cezalandırma ve direniş. Cezadan başlıyorum. Her cezanın bir öyküsü vardır diyorum. Devam ediyorum.

Sömürü toplumlarında insana reva görülen, en büyük değer onu cezalandırmaktır.Hele bu toplumlar,faşist yada diğer askeri diktatörlüklerle yönetiliyorsa, cezaların miktarı ve çeşitliliği bin kat artar. Birde o toplumda yaşayan insalar, ezilen sınıflar, hakları için direniş geleneğinden yoksun örgütsüz ve haklarına sahip çıkabilecek durumda değilse, diktatörlerin işleri daha bir kolaylaşır. Cezalandırmaların çeşitliliğini sayabilecek insan var mı diye düşünürüm. Sömürücü sınıflar diğer sınıfları baskı altında tutabilmek, sömürülerini devam ettirebilmek için, ceza türlerini çoğaltmış ve çeşitlendirmişlerdir. İşkence. Hapis. İdam, Açlık. İşsizlik vs. Burada ceza alan hep suçlu, cezalandıran haklı oluyor. Adaleti yerine getiriyor. Uygulamalar böyle devam ediyor. Cezaların en ağırı idam olarak gösterilir. Elbetteki en ağırı budur. Ben azda olsa, gene de, cezanın ağırı,hafifi, birazda ceza alana göre değişebilir diyorum. Mesela milyonlarca işsizin yaşadığı bir ülkede, işten atılarak açlığa mahkum edilmekle, ölüme yakın ceza almak arasındaki fark ne? Birisini yargıçların, birisini

patronların vermesi. İşsizlikten bunalarak intihar edenlerin dramı, hemen her gün gazete köşelerini süslemekte.

Görmek ve düşünmek gerekiyor. İdam edenle, aç bırakan, İşkence yapanla hapise atan. Yasa koyanla, uygulayan. Darbe yapanla, katliam yapan. Hep aynı kapıya çıkıyor. Birleşiyor. Birilerinin çıkarı için, birileri yok ediliyor. Sonuçta o birileri EMEK, birileri de sermayeden başkası olmuyor. Tüm her şey bunların etrafında dönüyor. Üreten ve üretilenlere el koyanlar. Üretenler çoğunluk oluyor. Emeği temsil ediyor. Sermaye azınlık oluyor, üretmiyor. Artı-emeğe sahip oluyor. Yönetici oluyor. Yasalar çıkarılıyor. Sömürü yasalarla düzenleniyor. Bu yasalar toplumun üzerinde yer alıyor. Herkesi temsil ettiğininden, karşı çıkan yasalara karşı çıkmış oluyor. Bu yasaların temelinin adına "Anayasa" deniyor. "Herkesin temel hakları burada belirtilir". Buna ek olarak diğer yasalar çıkarılır. Bu yasalarda kimin nasıl, nereye kadar hakkı olduğu nasıl ayarlanır? Yasa koyucular kimler olur? Nasıl ayarlarlar? Yasa uygulayıcılar nasıl hareket ederler? Ya da bu yasalar nasıl kağıt üzerinde kalırlar? Ya da o haklara sahip olanlar nasıl kullanırlar? Mesela Beş general bir gece 'ansızın' tüm yasaları hiçe sayarak istedikleri biçimde hareket edip, nasıl yasa koyucu ve uygulayıcı olabiliyor? Kimi kim nasıl engelleyebilir? "Herkesin haklarının belirtildiği" o yasaların güvencesi ne?

Kullanıldığı taktirde neler oluyor? Tüm bu soruların yanıtını vermek için, işçilerin kendi hikayelerinden örnekleri izliyoruz. Hak, güç, meşruiyet kavramlarını da içerecek biçimde yaşama bakıyoruz. Ve "BAHAR EYLEMLERİ" olarak anılan, yeni dönemin ortaya çıkardığı olguları görmeye çalışarak, ileriye dönük önermelerde bulunmak istiyorum.

"BURAYA SENDİKA GİREMEZ"

Böyle diyordu "MOPAK" patronu. Diğer tüm patronların düşüncesini dile getirircesine.

Anayasa Madde 51:

"İşçiler ve işverenler, üyelerinin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma hakkına sahiptirler."

"Sendikalar veya üst kuruluşlarını kurabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir. Bu bilgi ve belgelerin kanuna aykırılığın tesbiti halinde yetkili merci, sendika veya üst kuruluşun faaliyetinin durdurulması veya kapatılması için mahkemeye başvurur."

"Sendikalara üye olmak ve üyelikten ayrılmak serbesttir."

"Hiç kimse sendikaya üye olmaya, üye kalmaya, üyelikten ayrılmaya zorlanamaz."

"Herhangi bir işyerinde çalışabilmek, işçi sendikasına üye olmak veya olmamak şartına bağlanamaz."

Sendikalaşmak "anayasal hakkınız" o halde sendikalaşın....!

MOPAK, Kağıt Karton Sanayi ve Tic. A.Ş. İzmir ili Kemalpaşa ilçesi yolu üzerinde kurulu bir kağıt fabrikasıdır. Yaklaşık 200 işçi çalışmakta. SEKA ve Toprak Kağıtla rekabeti var. En çok hissedarı olan M.Ali Molay adlı şahsın, İzmir'in bir başka yerinde Molaypak adında "oyun kağıdı" üreten bir fabrikası daha var. Mopak'da işçiler sendikalaşmak istemişlerdi. Çoğu işten atıldı. Yerlerine başkaları alındı. Hikayelerini kendileri anlattı.

"Mopak'ta çalışan işçilerin, çalışma koşulları ve bu koşulların getirdiği sorunlar, şüphe yok ki, sınıfımızın genel sorunlarından ayrı düşünülemez. Fabrikamızın yeni bir kuruluş olması —1984'te kurulmuştu— bir mücadele geleneğinin olmaması, ve örgütsüz olması gibi bir takım özellikleri vardı. Biz milyonlarca örgütsüz işçilerin bir parçasıydık. İki vardiya halinde günde 12 saat çalıştırılıyorduk. Oysa bu durum, kendi yasalarına da aykırıydı. Günde enf azla üç saat, yılda en fazla doksan iş günü fazla mesai yaptırılması gerekiyordu yasalara göre. Yemekler oldukça kalitesizdi. Beslenme değerleri düşüktü. Maaşlar zamanında ödenmiyordu. En doğal isteklerini dile getirenlere kapı gösteriliyordu. Baskı, sindirme ve kölelik programı uygulanıyordu.

Patron sürekli olarak şöyle diyordu: "Bu fabrikaya sendika giremez." Bu şartlar altında çalışan bizler, örgütsüz olduğumuzdan sözkonusu propagandaya karşı çıkıp, düşüncelerimizi ileri sürememekteydik. Karşıt bir hava yaratılamıyordu.

Nihayet, bir kaç arkadaş, 1986'nın başlarında bir araya geldiler. Durum değerlendirmesi yaptılar. Bu değerlendirme sonucunda kavranılması gereken ana halkanın örgütlenmemiz olduğu karara bağlandı. Bu kararımızdan bir müddet sonra, bir hareket sendikalaşma doğrultusundaki örgütlenmemize ivme kazandırdı. Yemeklerin özellikle gece vardiyalarında verilenlerin bozuk ve kalitesiz olması acilen çözümlenmesi gereken bir durum olmuştu. Hemen hergün yöneticilere şikayetler iletildiği halde çözüm getirilmiyordu. Böylece her geçen gün birşeyler yapmak gerektiği kendini dayattı. 12 Eylül'den sonra geliştirilen ve gelenek haline getirilen eylemlerden biri olan yemek boykotu eylemini bizde yapabilirdik. Yemek boykotu için şartlar olgundu. Olmayan şeyde kısa sürede yapılabilirdi. O da, eylemin başarısı için vardiyalar arasındaki koordinasyonun sağlanıp yürütülmesiydi. Bazı arkadaşlar iyi hazırlanmadan eylemi başlattılar. Son derece dürüst ve iyi niyetli olan bu arkadaşlar, danışılması, tartışılması gereken insanlara haber vermeden emri-vaki bir şekilde "beni sevenler arkamdan gelsin" anlayışını canlandırırcasına hareket ettiler. Bütün bunlar bir yana en önemli hata başkaydı. Yemek boykotu kendi muhtevasının arka plana düştüğü bir güne denk getirildi. 1 Mayıs gününe... Yemek boykotu, yemeklerin düzeltilmesi amacıyla bile olsa da yeterince

hazırlanılmadan, nasıl oluyorda önemli bir gün olan 1 Mayıs'a denk getiriliyordu. Ve bu durum bilerek yapılıyordu.

Eylem kararı alan arkadaşların zamanlaması yanlış olmasına karşın; ertesi gün eylemin 86'nın 1 Mayıs'ına denk geldiğinin farkında olmayan büyük kitle eyleme girmenin coşkusu içindeydiler. Eylem başladıktan sonra haberi olan bazı öncü arkadaşlar, zamanlamayı yanlış buldukları halde destekleyeceklerini ve ellerinden gelen gayreti göstereceklerini belirttiler. Çünkü ok yaydan çıkmıştı. Karar duyurulmuş, harekete geçilmişti. Geri adım atılamazdı. Yoğun çaba ve yer yerde tesadüflerin yardımıyla büyük bir katılım sağlandı. Bu anlamda eylem başarılıydı.

Patron ve yandaşlarının tepkisi büyük oldu. Herkesi tek tek sorguya çektiler. Eylemin arkasında gizli örgüt aradılar. Emekli Asb. olan Personel müdürü kraldan çok kralcı kesilerek tehditler savurdu. İşten atma, polise verme gibi tehditler. Böylesi bir baskıya hazırlıklı olunmadığı için çözülme başladı. Çözülmenin olduğu yerde ihanette var olur. Sınıfına ihanet eden biri hareketi başlatan önderlerin adını verdi. Böylece üç değerli arkadaş işten atıldı.

İşten atılan arkadaşlara sahip çıkacak bir ortam kalmamıştı. Çünkü bir kısım işçi arkadaş aldatıldıklarını söylüyorlardı. Amaçlarının 1 Mayıs'ı kutlamaktan öte, yemeklerin düzeltilmesi olduğunu vurguluyorlardı. Dolayısıyla böyle olmasının sonuçlarına hazırlıklı değillerdi. Hazırlık ise kendi içinde demokrasi uygulamaktan geçiyordu. Demokrasiyi isteyen biz işçiler onu kendi aramızda uygulayamamıştık. söz ve karar sahibi bir kaç kişi değil hepimiz olmalıydık. Ancak o zaman alınan kararlara daha bir coşkuyla sahip çıkılır. Şüphesiz ki, kararların oluşmasında, önerilmesinde ve uygulanmasında önderlerin rolü büyüktür. Ama bu, "ben yaparım arkamdan gelirsiniz" anlayışı olamaz.

İşten çıkarılan arkadaşlarla, fabrikada çalışan diğer öncü arkadaşlar eylem sonrası durumu değerlendirdiler. Hata olarak şu noktaların altı çizildi: Eylem yeterince örgütlenmemişti. Kendiliğindenliğe ve tesadüflere oldukça açık bırakılmıştı. Eylemin o büyük güne denk getirilmesi, birliğin örülmesi doğrultusunda ileri bir adımın atılmasını engellediği gibi, kayıp verilmesine de yol açmıştı. Olayın birde olumlu yönü tespit edildi: Zamanlaması yanlış olsa da bir direniş yaşanmıştı. Bu direnişe sahi çık-

mak ve gelenek haline getirmek gerekiyordu. Fabrikadaki öncü arkadaşlar, eylemin doğru ve yanlışlıklarını anlatarak yeniden örgütlenmeye çalıştılar. Nitekim, bir süre sonra eylemin amacı daha bir iyi anlaşıldı. Zamanında sahip çıkılmayan, atılan arkadaşlardan saygı ve sevgi ile söz edilmeye başlandı. Yaşadığımız bir direniş olarak övünç kaynağımız oldu.

86'dan sonra iki arkadaşımız Selüloz-İş İzmir Şubesiyle tekrar temas kurdular. Sendika merkezi faşist ve gerici bir karakterdeydi. Şube yönetiminde ise kendisine sosyal-demokrat diyen bir ekip vardı. Aslında sendika merkez yapısıyla da, şube yönetimiyle de güven vermeyen bir yapıdaydı. Temas kuran arkadaşlar daha ilk konuşmalarında şube başkanı ve yöneticilerin sarı sendikacı anlayışta olduklarını anlamakta güçlük çekmemişlerdi. Şube yönetimine güvenilmese bile temas kurmaya devam edildi.

Şube yönetimine güvenilmediğinden ilk toplantı, başka bir sendika şubesinde, Otomobil-İş'te yapıldı. Yaklaşık 15 arkadaşın katıldığı bu toplantı büyük bir önem taşıdı. Toplantıda fabrikanın çeşitli bölümlerinden arkadaşlar hazır bulundu. Çalışma zorlukları ve sorunların çözümüne ilişkin konular tartışıldı. Kapitalist sistem varoldukça sorunların nihai olarak çözümünün mümkün olamayacağı konuşuldu. Sömürüyü sınırlamaya çalışmanın, ekonomik ve demokratik hakların, taleplerin dile getirilmesi için sendikal örgütlenmenin şart olduğu herkes tarafından vurgulandı.

O gün açık olan bir şey vardı. Arkadaşlar yaşadıkları koşullardan hoşnut değillerdi. Ama işten atılma korkusunu da haklı olarak taşıyorlardı. Böylece pirince giderken, evdeki bulgurdan olmama gibi bir tavır içindeydiler. Çünkü, bulgurdan olanların örnekleri korkutucuydu. İşverenin işten çıkarma ve diğer zorbalıkla kabul ettirdiği 'sendika giremez' görüşü genel kabul görüyordu. Sendikanın işyerine girmemesi için, yalnız işten çıkarma ve tehditler değil, başka yöntemlerde uygulanıyordu. Örneğin prim gibi özendirici ödentiler yapılıyordu. Bu durum bazı sendikalı işyerlerinden daha cazipti. Dolayısıyla sendikalaşma çok yönlü olarak, işçiler açısından cazip olmaktan çıkarılmıştı. Tüm bu durumlar bizlere zorlukların neler olablieceğinin boyutlarını gösteriyordu.

12 Saatlik çalışma süresinin verdiği yorgunluk, iş kazalarının —aslında iş cinayetlerinin— çoğalmasını daha da kolaylaştırıyordu. Yaşamımız pamuk ipliğine bağlıydı.

Kaçınılmaz sonuçlardan biri olan bir ölüm daha yaşandı. Gece vardiyasında çalışan Veli Aslan adlı bir arkadaşımız kendini makinaya kaptırdı. Önce ağır yaralandı. Yerden kaldırmak için sedye arandı bulunamadı. Tahta parçasının üzerine kondu. Hastahaneye götürmek için ambülans yoktu. İlkel bir kamyonetin arkasında hastahaneye götürüldü. Hastahanenin kapısında öldü. Bu olayla artık bıçak kemiğe dayanmıştı.

Veli arkadaşın ölümünü protesto eden ve taleplerimizi içeren bir dilekçe hazırladık. İsteklerimiz yerine getirilmediği taktirde, gerekli bütün yollara başvuracağımızı belirttik.

Arkadaşlarımızın ölümü, tüm arkadaşları sorunlara karşı daha duyarlı olmayı beraberinde getirdi. Bu noktada sendikal örgütlenmenin ivmesi yükseldi. Sonuca doğru hızlandı. Tam bu sırada, bir arkadaşımız ispiyon sonucu daha işten çıkarıldı. İşveren söz konusu arkadaşı işten çıkararak, tekrar hiç bir şeyin olmayacağını' göstermek istedi. Ama biz tam tersine hiç bir şeyin bitmediğini gösterdiğimiz gibi, çoğunluk üye kayıdını da tamamladık. Yeni seçilen şube yöneticileri arkadaşlarında yardımıyla, 31 Mart 1988 günü fabrikada işçi çoğunluğunun sendikalı olduğuna dair tespit yapılması için bakanlığa baş vuruldu.

Bu durum her yönüyle bize güven sağladı. Örneğin henüz yetki belgesi almadan fiilen temsilci arkadaşlarımızı bile seçtik. İşveren ise durumu bir türlü kabullenmek istemiyordu. Her türlü fırsattan yararlanıp, sendikalaşmayı kırmak istiyordu. Nihayet küçük bir olayı gerekçe yaptılar.

Elek bölümünde çalışan baş temsilci arkadaşımız, üretimdeki konumu gereği, hamur bölümüne giderek bilgi alması bahane edildi. İş esnasında sohbet yapılıyormuş gerekçesi yapıldı. Arkadaşımıza göz dağı vermek için ifadesi alınmak üzere Personel müdürlüğüne çağrıldı. diğer iki temsilci arkadaşımız müdahale ettiler. Ertesi gün personel müdürü bu iki arkadaşımızın izine çıkarıldığını kendilerine bildirdi. Arkadaşlar diretince tekrar işbaşı yaptılar. Müdürün tavrı manevraydı. Nitekim işbaşı yaptıktan iki saat sonra iş akitlerinin fesh edildiği iletildi. Böylece patro-

nun kıyım politikası fiilen tekrar başlamış oldu. Biz bu duruma sessiz kalmayacağımızı ortaya koyduk. Üretimi yavaşlattık. Yemek boykotuna başladık. Diğer kardeş fabrikalardan Viking ve Olmuksa yemek boykotu yaparak bizi desteklediler. Ayrıca Olmuksa'dan arkadaşlarla Kemalpaşa yolunda yürüyüş yaptık.

Bir kaç gün sonra baş temsilci arkadaşımız çıkarıldı. Bunun üzerine öncü arkadaşların daha yoğun olduğu gündüz vardiyası fiilen üretimi durdurdu. İşveren sıkıştı. Vaatlere başladı. Son çare olarak, direnişin kanun-dışı olduğunu, devam edildiği taktirde herkesin atılacağını belirterek, vazgeçildiği taktirde kimseye dokunmayacağı sözünü verdi. İşverenin son çaresi etkili oldu. Özellikle 16.00-24.00 vardiyasını etkiledi. Bu vardiya da direniş kırıldı. Direnişin kırılmasında jandarmanın baskısı da etkili oldu. İşveren ertesi gün 8.00-16.00 vardiyasını —yani gündüz vardiyasını— olduğu gibi işten çıkardığını açıkladı. Bu arkadaşların toplam sayısı 62 idi. Fabrikanın önünde oturma eylemi yaparak tekrar işe alınmalarını istediler. Oturma eyleminde fabrikada çalışan diğer arkadaşlardan destek görmediler. Çıkarılan arkadaşların hemen hemen hepsi örgütleyici arkadaşlardı. İşveren bu arkadaşlara onursuzca bir teklif getirdi. "Eğer pişmanlık dilekçesi yazarsanız, işe başlarsınız" dedi. Arkadaşlar böyle bir teklifi kabul etmeyeceklerini sert bir dille ifade ettiler. Pişmanlık duyacak bir şey yapmadıklarını, örgütlenmelerinin ve eylemlerinin haklı olduğunu işverenin yanı sıra basına da açıkladılar.

İşten çıkarılan işçiler olarak, haksız yere çıkarıldığımızı içeren dilekçelerimizi, savcılığa ve bölge çalışma müdürlüğüne verdik. Böylece işveren hakkında dava açmış olduk. Mahkemede, sendikal nedenlerden dolayı işten çıkarıldığımız savunuldu. İşverenin kötü niyetli hareket ettiği, sendikal faaliyeti engellemek için bu yola başvurduğu ortaya kondu. Mahkeme işverenin kötü niyetli olmadığına karar verdi. Yetki için bakanlığa baş vurduğumuzu belgelerle mahkemeye sunmamız bile kararda etkili olmadı. Sadece kıdem tazminatlarımızın ödenmesine karar verdi."

Mopak işçileri hikayelerini böyle anlattı. Sonuçtan kendileri nasıl dersler çıkarmışlardı? Gelinen noktada nasıl değerlendiriyorlardı? Görelim:

"Öncelikle eylem ve hareketimiz, hem doğru hem de eksikti. Doğ-

ruydu, çünkü, haksızlığa karşı haklı olan direnişi simgeledi. Ayrıca haklara sahip çıkmanın yolu buradan geçiyor. Eksikti, çünkü iyi örgütlendirilememişti. Bu da yenilgiye yol açmıştı." (*)

Olayın Yargı yolu üzerinde biraz duralım.

Kağıt üzerindeki yasalarda işçilerin sendika kurma, sendikalarda örgütlenmesi hak olarak geçer. Belirttik. Yine aynı yasalarda, işveren işçiyi bu hakkından dolayı suçlayamaz. Cezai müeyyide uygulayamaz. Yani işinden atamaz. İşveren böyle bir hareket yaptığı taktirde "suçlu" duruma düşer. Yargı önünde. Peki böyle oluyor mu? Bu durumun yargı yönünü bir hukukçuya sorduk. Mopak örneğinden hareketle de yorumlamasını istedik.

Sorumuz şöyle oldu:

Bildiğim kadarıyla işyerlerinden çıkarılan bir dizi işçi müvekkiliniz var. Büyük çoğunluğu sendikal faaliyetten dolayı atılmış. Buna karşın işveren kendisine yasaların sağladığı diğer kolaylıklardan da yararlanarak atma gerekçesi olarak başka maddeleri gösteriyor. Siz atılan işçinin sendikal faaliyetten dolayı atıldığını isbat edebiliyor musunuz? Diyelim ki ettiniz. Bu durumda işveren ne derece suçlu oluyor? Örneğin işçi işine dönebiliyor mu?

İzmir Barosu avukatlarından ve baro yönetim kurulu üyesi Av. LATİF KÜEY yanıtladı:

"Bir işçinin sendikal faaliyet nedeniyle işaktine son verilmesinin hukuksal olarak delillerle isbatı, çalışma koşulları nedeniyle pek mümkün olamıyor. Herşeyden önce işçinin ekonomik açıdan güçsüz olması, varolan yasal haklarını arama sınırlarını bile daraltmaktadır. Bu sınırları genişletebilmek için, sendikalaşma işçiye yasal olarak verilen bir haktır. Bu yasal hakka karşın, işyerlerinde sendikal faaliyette bulunan işçilerin işlerine son verilmesi günlük hayatta sık rastlanan bir olaydır. Bunun isbatı ise genelde tanıkla mümkün olabilmektedir. İşten atılan işçinin yasal hakkı olan, sendikal tazminat talebini içeren, ya da sendikal faaliyetten dolayı atıldığına ilişkin açtığımız davada ise tanık bulmamız hemen hemen imkansızdır. Şöyle ki, işyerinde çalışmakta olan bir işçi, işten atılan

(*) Yenilgimizden cesaret alan patron, sendikaya üye diğer arkadaşları da işten çıkardı."

bir arkadaşının davasında, işverenin işten atılma tehditi altında olması nedeniyle tanıklık yapamamaktadır. İşyerinden çıkarılmış işçiler ise tanık olduğunda, mahkemelerce pek itibar görmemektedir. Nedeni ise, bu işçilerin işten atıldığı için işverenle arasında husumet olabileceğidir. Buna karşılık, işveren işyerinde ekonomik ve diğer nedenlerle kendisine bağlı olan işçilerden rahatlıkla tanık bulabilmektedir. Üstelik gerekçe gösterdiği maddelere uygun ifadeler verecek ve beyanda bulunabilecek tanıklar gösterebilmekte. Yine de tüm bunlara karşın, işçinin sendikal faaliyeti nedeniyle işten atıldığını mahkemede isbat etsek ve mahkemede bize hak verse, yani sendikal faaliyet yüzünden işten atıldığına delillerle kanaat getirse dahi, mahkemenin işverene vereceği ceza, işçinin bir yıllık ücreti tutarındaki sendikal tazminattan başka birşey değildir.

Anlayacağınız, her ne olursa olsun, sonuç olarak işçi, sendikal faaliyetinden dolayı yasalara aykırı olarak işten atıldığını mahkeme kararıyla sabit hale getirse dahi işsiz kalmaktan kurtulamamaktadır. Yani atılan işçi bu yolla işine geri dönemiyor. Böylece işveren işyerine sendikayı sokmak istemediği, işçilerin sendikalaşmasını önlemek istediği taktirde, işçiye belli bir tazminatı ödemeyi göze alarak, istediği gibi işçi çıkarma hakkını elde etme durumdadır. İş yasasının 13.ncü maddesi işverenlere yeterince kolaylık sağlıyor. Aslında, yasaların asıl güvenceye alması gereken olay, işçinin yasalara aykırı olarak iş aktine son verildiğinde yeniden işine dönebilme koşullarının yaratılmasıdır."

Mopak işçilerinin örgütlenmek istedikleri Selüloz-İş sendikası İzmir Şubesi Sekreteri Ali Yıldırım'a soruyoruz.

Sorularımız biraz uzun olacak ama başka türlü sormamda mümkündeğil. Siz bir sendikacısınız. Birincil göreviniz işçilerin sendikal örgütlenmesi. Bu sizin anayasal hakkınız. Bu hakkı kimsenin engelleyemeyeceği söyleniyor. Ancak patronların hemen hepsinin bunu takmadığı da bilinen bir gerçek. Bu durumda n asıl hareket etmek gerekiyor. Örneğin sendikasız bir işyerinde nasıl örgütlenmek gerekir? Mopak deneyiminizi de aktararak görüşlerinizi öğrenebilir miyiz?

A.Yıldırım: "Biz eğer kendimizi bürokratik sendikacılardan ayırmak istiyorsak; bize şu anda tanınan yasalardan ziyade, sınıfın kendi gücüne güvenmemiz gerekir. Özellikle Mopak örneğinde bunu gördük. Ge-

nel düşüncemiz sınıfın kendi gücüne güven olduğundan, örgütlenmeye çalıştığımız diğer işyerlerinde de böyle hareket etmek gerektiğini anlatıyoruz.

Mopakta sendikalaşmak için işçilerin üretimden gelen gücüne kademe kademe baş vuruldu. Ancak bu gücün üst sınırı olan şalteri indirme girişimine yeterince hazırlıklı olmadığımızı göremeden, buna başvurulmasının sonucunda gelişen saldırıyı göğüsleyemedik. Bu nokta zaten, işçi arkadaşların anlatımlarında da var. Eğer başından itibaren arkadaşlara bunun propagandasını yaparak hazırlıklı olsaydık elbetteki başaracaktık."

Size başka bir soru. İşten atma bir cezalandırma yöntemi. Bu cezalandırmada, suçlayan ve yargılayan sendikacılar olabiliyor. Deyim yerindeyse sendikacı savcı yerine geçiyor. Yani kendisine muhalif işçileri işten attırabiliyor. Bu durumda ne düşünüyorsunuz, bir sendikacı olarak?

A.Yıldırım: "Bu tavır aşağılık bir davranış, bir yöntemdir. Diyelim ki, işverenler, sınıfının çıkarlarının bilincinde olan işçileri işten atıyorlar. Yasalarda bunlara yeterince kolaylık sağlıyor. İşverenlerin bu tutumlarını anlayabiliyorsun. Çünkü onlar öncelikle sınıf çıkarlarını savunuyor. Sömürüsünü devam ettirmeyi düşünüyor ve ona göre hareket ediyor. Buna karşılık işçilerin çıkarlarını korumak için kurulan ve işçilerin aidatlarıyla varolan sendikaların başlarındaki sendikacıların 'savcı' durumunda olması yani işveren gibi davranması, onların satıldıklarının göstergesidir. Kendisine muhalif olan işçilere karşı, işverenden medet uman ve yardım görenlerin, işverenle çıkarlarının çakıştığını gösterir. Burada işçilerin görevi bunlara karşı mücadele ederek, sendikaların yönetimlerinden atmaktır.

Ben bir noktayı daha belirtmek istiyorum. Gerek sendikacılar tarafından, gerekse bizzat işverenlerin kendileri tarafından, çeşitli nedenler bahane edilerek işten atılan arkadaşlar suçlu konumuna düşürülüyor. Hayatı boyunca başka işyerlerine girmeme damgasını yiyebiliyor. Bilindiği gibi işe girmek için başvurduğun herhangi bir işyerinde, sana daha önce nerelerde çalışıtğın sorusu sorulur. Ayrıca araştırması yapılır. Biz bunun sayısız örnekleriyle karşılaştığımız için, bu duruma düşen, yani işten atı-

lan üyelerimize yardım amacıyla kampanya açma kararını, şubemizin yönetim kurulu kararı olarak aldık. Tüm üyelerimizi duyarlı kılmaya çalışıyoruz".

Mopak örneği şu noktalarda sonuçlanıyor:

İşçiler sendikalaşmak için çeşitli direnişler yapıyorlar. Bu durum kaçınılmaz oluyor. Gücünü göstermesi gerekiyor. Kendi gücünden geri adım atıyor. Direniş kırılıyor.Başarıya ulaşamıyor. Patron "sendikal faaliyetinden" dolayı işten çıkarıyor. Böylece "anayasal hakkı" kağıt üzerinde kalıyor. Mahkemeye baş vuruyor. İşverenin yasalara karşı suç işlediğini söylüyor. Sendikal faaliyetten dolayı işten çıkarıldığına dair belgeler sunuyor. Sonuç değişmiyor. "Yasa benim gücümdür arkadaş." Bunu bir kez daha görüyor.

"BİR ARKADAŞIMIZI DAHİ ATSALAR DİRENECEĞİZ"

Böyle diyordu, Bornova Giyim Sanayi İşçileri.

19.5.1989 Tarihli Güneş Gazetesinin iç sayfalarında, dikkati çekmeyen kısa bir haber yer almıştı:

"Sendikaya Topluca Üye Oldular. İşçiler Tekstil işkolunda toplu sendika üyeliğini ilk kez gerçekleştirdiler. Bornova giyim sanayinde çalışan işçiler önceki gün, işyerinde sendika çalışması yapan ve sendikaya üye olmak isteyen dört arkadaşlarının işten atılmasının ardından, dün Teksif Sendikası İzmir şubesine gelerek üye olmak istediklerini söylediler. İşçilerden Ayşe Saraç tekstil işkolunda özel işyerlerinde sendikalaşmanın önüne her türlü engel çıkarıldığını belirterek şöyle konuştu: 'Bizler topluca sendikaya üye olarak bu işkolunda bir geleneği başlattık. İşverenin fazla mesaiye bırakma, vizite kağıdı vermeme, ücretlerimizin son derece düşük olması vb. baskılarına karşı sendikalı olarak mücadele edeceğiz. Diğer işyerinde çalışan işçileride toplu olarak sendikalarına üye olmaya çağırıyor'.."

Bu haberin hikayesi neydi? Topluca sendikalaşma nasıl gerçekleşmişti? Onbeş günlük bir işçi gazetesine aktardığım haberde, sendikalaşma serüveni bir yönüyle şöyle yansımıştı:

"12.5.1989 Pazar günü saat 16.30. Öncü işçiler bir kez daha aldıkları kararı gözden geçirmek için toplanmışlardı. Karar açıktı: 'Üye kayıdını kısa zamanda tamamlamak. Bu faaliyet esnasında bir arkadaş işten atıldığı taktirde, şalteri indirerek direnişe geçmek.' Karar diğer işçilere öneri

olarak götürülmüş, hemen herkes bu iki noktada görüş birliğine varmıştı.

16.5.1989 Çarşamba: Bir işçinin ihbarı üzerine, harekete geçen işveren öğlen saatlerinde dört kadın işçiyi işten çıkarır. Dört işçi çıkışlarını imzalamadan, daha dışarı çıkarılmak üzereyken, tüm işçiler şalteri indirerek direnişe geçerler. Akşam mesai bitiminde toplanarak ertesi gün ne yapacaklarını tartışırlar. Saat 17.30 civarı, herkes evlerine dağılırken, ertesi gün ne yapacaklarına ilişkin kararların sabahın erken saatlerinde dört arkadaşlarının kendilerine ileteceği karar altına alınır.

Aynı gün saat 21.00. Sendika başkanıyla —Teksif Sen. İzmir Şb. Başk.— telefonla görüşülür. Sendikacının önerisi: 'arkadaşlar yarın çalışsın. Herhangi bir şey yapmasınlar. Biz ilgileniriz' biçiminde olur. Telefon kapandığında, işten atılan iki işçi zaferi noktalıyacak olan önerilerini açıklarlar: 'Sendikacının önerisine katılmıyoruz. Çalışmayacağız. İki işçi önerisine devam ediyordu, 'şayet biz çalıştığımız ve direnişi bu haliyle bıraktığımız taktirde, hareketlenen ve bize güvenen bu potansiyeli kendi ellerimizle yıkmış oluruz ki, bu da işverenin işine yarayacak, diğer arkadaşların çıkışlarını da kolaylıkla hızlandıracak. Yarın yapmamız gereken şu olmalı: Ya direnişe devam edip, fabrikadan topluca sendikaya gidip üye olacağız. Ya da hiç işyerine uğramadan tüm arkadaşları alarak topluca sendikaya gidip üye olacağız'. Uzun tartışmadan sonra, birinci önerinin zorlukları da göz önüne alınarak, ikinci öneri oybirliği ile kabul edilirken, saat gece yarısını gösteriyordu. Karar alınmıştı: Sabahın erken saatlerinde mümkün olan tüm işçiler sendikaya götürülecek!

18.5.1989 Perşembe: Sabahın altısında dört kadın işçi arabalar tutarak, yaptıkları görev bölümünü yerine getirmek üzere işe koyuldular. Saat 7.15'te işbaşı yapacak olan 140 kişilik Bornova Giyim Sanayi işçilerini almak için gelen fabrika servisleri, saat 7.00'de fabrikaya boş dönerken, saat 7.30'da 100 civarında işçi sendikanın önüne toplanmıştı. Henüz sendikacılar daha yataklarından kalkmamışlardı. Böyle bir olayı beklemiyorlardı. Nitekim, 'baskına mı uğradık?' diyerek tepkilerini dile getiriyorlardı. O gün, bir taraftan üye kayıtları yapılırken, bir taraftan da basın açıklaması yapılıyordu.

18-19-20 Mayıs günleri: İşverenin adamları, işçilerin evlerini dola-

şarak, fabrikayı kapatacaklarının, sendikaya üye olan herkesin çıkışlarını yapacaklarının propagandasını yapıyorlardı. İşverenin bu taktiğine karşı boş durmayan işçiler günde iki üç defa olmak üzere, hemen hergün toplantılarak yaparak, "işverenin tehditlerinin doğal olduğunu, korkutmak için tüm işverenlerin başvurduğu taktiklerden olduğu, daha önce bu durumlarla karşılaşacaklarını defalarca konuştuklarını" bir kez daha arkadaşlarına anlatıyorlardı. Toplantıları düzenlemek için, bölgeler gözönüne alınarak, ikişer üçer kişilik ekipler seçmişlerdi kendi aralarında.

21.5.1989 Pazartesi: Herkes işyerine gider. İşveren temsilcileri işçilerle yaptığı toplantıda atılan dört kişinin geri alındığını açıklayıp, siz kazandınız diyerek, dize geldiğini itiraf ederken, işçiler, zafer çığlıkları ve alkışları arasında dört arkadaşlarına sarılıp, 'biz gücümüzü ve birliğimizi gördük' şiarını yükseltiyorlardı. Aynı gün mesai bitiminde toplanan işçiler, işverenin 'fabrikayı sükünete kavuşturalım' sözlerinin iyi niyetinin değil, yeni bir oyun oynanması için zaman kazanmak olacağını belirterek, sendikalaşma faaliyetlerinin hızlandırılmasını, eksiklerin bir an önce bitirilmesini kararlaştırırlar.

23.5.1989 Çarşamba: Üye kayıdı tamamlanır.

24.5.1989 Perşembe: Yetki için bakanlığa verilecek üye fişleri sendikanın genel merkezine gönderilirken, bir hafta önce başlayan çalışma sendikal örgütlenmeyle sonuçlanıyordu..."

O gün olayı haber yapan, Güneş Gazetesi Muhabiri Hülya Yıldırım, duygularını şöyle anlatıyordu:

"Büyük bir coşkuyla, işlerine gitmeden, sabahın köründe sendikaya toplu olarak gelen bu insanların coşkusu beni çok duyulandırdı. Ama bu duygum biraz buruktu. Geldikleri sendika onların coşkusuna layık mıydı? Onların biran evvel örgütlenmesine sendikacılar ne derece ilgi göstereceklerdi? İşte kaygım buydu. Ne yazık ki, sendikaya gelen işçilerde, kanımca çoğunluğu sendikacıları yeterince, belkide hiçtanımıyordu. Bu da insanların örgütlenmeye ve sendikalaşmaya karşı sustuklarının göstergesiydi. Bende onların haberini yaparak, coşkularını paylaşmanın mutluluğunu yaşadım."

Evet... Bornova Giyim İşçileri, sendikada böyle örgütlendiler. Bundan sonraki gelişmeleri. kendileriyle sendikacılar arasındaki ilişkiler he

lirleyecekti. Başarılarının devamı sendikacıların onlara sahip çıkmasından, örgütlerini denetlemekten, ona sahip çıkmaktan ve diğer örgütlenmelerini yaratmalarından geçecekti. Bir anlamda bu andan sonra işverenin bu örgütlenmeyi boğazlamasında yardım görebileceği güç sendika yöneticileri olabilirdi.

Şimdi başka noktalardan, irdelemek gerekiyor. İşçiler bu duruma nasıl gelmişlerdi? Nasıl başardılar? Yaptıklarının ne derece bilincindeydiler? Nasıl değerlendiriyorlar?

Altını çizmek gerekiyor. Tekstil işkolu, emek yoğun sektör. Uluslararası işbölümü çerçevesinde, bağımlı ülke sanayisi. Gelinen noktada fabrikasyondan çıkmış, evlere kadar girmiş —yaygınlaşmış— bir iş alanı. Özellikle emperyalist ülkelere ihraç edilmek için hazırlanıyor. Üretilen ürünlerin emperyalist ülke pazarlarında satılması ve kâr edilmesi, bazılarının deyimiyle rekabete dayanabilmesi, kesinlikle ucuz emek gücünü gerekli kılıyor. Bunun içindir ki, bu işkolunda sömürü oranı yüz kat daha yoğundur. Hemen hemen büyük kentlerin varoşlarında bile atölyeler biçiminde yaygınlaşmış tekstil işkolunda kalifiye işçilik asgariye indirilmiştir. Yani kalifiye emek-gücü çabuk yetiştirilir. Sülkülasyon fazladır. Çocuk emeği diyebiliriz ki, özellikle de özel sektöre ait tüm işletmelerde kullanılır. Sosyal güvence yok denecek kadar az olan bir işkoludur. Çalıştırılan işçinin eğitim ve yaş oranının düşük olması, sülkülasyonun had safhada olması vs. dezavantajlar nedeniyle sömürü oranı en yoğun yaşandığı halde örgütlenmenin en düşük olduğu işkolu özelliğine sahiptir. Ücret sistemi için geçerli limit asgari ücrettir. Küfür ve dayak başta olmak üzere her türlü baskı vardır.

İşte Bornova Giyim Sanayi, bu işkolunun küçük bir birimini oluşturur. İzmir'de kuruludur. İhraç edilmek üzere, pantolon ve gömlek üretilir. 140 işçi çalışır. Alman-Türk ortaklığıyla kurulmuştur.

Bornova Giyim Sanayi İşçileri, Mart 1989 tarihli mektuplarında kendilerini şöyle anlatmışlardı:

"Bizler İzmir'de kurulu B.Giyim Sanayi'nde çalışan işçileriz. İşyerimizde toplam 140 işçi çalışıyor. Sabah saat 7.15'te işbaşı yapıyor, akşam 17.45'te işi bırakıyoruz. Hemen hergün zorunlu olarak 2 saat mesaiye kalıyoruz. Ayrıca hafta sonları da tam gün. Bizlerin sorunları da diğer sınıf

kardeşlerimizin sorunlarından farklı değil. İşyerimizde sendika da yoktur. Geçtiğimiz ay ücretlerimize zam bekliyorduk. Zarfları açtığımızda aylıklarımıza 13 bin lira zam yaptıklarını gördük. Zaten ortalama 130 bin lira alıyorduk. Bu durum karşısında bazı arkadaşlar maaşlarını almadılar. Akşam olup hep beraber maaşlarımızı geri vermeye başlayınca, işletme şefi dışarı çıkıp bizlere dönerek, 'başımı kaldırıyorsunuz? Sizin yaptığınız bir ayaklanmadır. Dağılın' diyerek bağırmaya başladı. Bizler patronla konuşmak istediğimizi söyledik. Bizleri sonra görüştüreceğini söyledi, ama diretince, içeri girip çıktıktan sonra, patronun bizleri tek tek odasına çağırdığını söyledi. Bizlerde tek tek kimsenin içeriye girmeyeceğini belirterek, topluca içeriye girmeye çalışınca patron —yani müdür konumunda fabrikanın ortaklarından birisi— dışarı çıktı. Bir arkadaşımız 'sizlerle sorunlarımızı konuşmak istiyoruz. Bu yaptığınız zamları geri vermek istiyoruz' dedi. Hep beraber 'yapmasaydınızdaha iyi olurdu' dedik. Bazılarımız daha farklı sorunlarımızı dile getirmek istediler. Ama patron hemen konuşmaya başladı: 'Bu sorunlarınızı biliyorum ama biliyorsunuz bu fabrikayı bizler yeni kurduk ve sizler olmasanız bu fabrika ilerlemez' diyerek sorunlarımızı daha fazla dinlemek istemedi. Şef, 'bu akşamda mesai var herkes mesaiye kalacak' dedi. Bizde, 'çalışmıyoruz' diyerek, makinaları kapatıp dışarı çıktık.

Ertesi gün işe gitmek için servislere bindiğimizde, alt kattaki arkadaşlarımızın da maaşlarını almadıklarını, mesaiye kalmadıklarını öğrendik. Ve bundan sonra haberli olarak hep birlikte hareket etmemiz gerektiğine karar verdik. Ayrıca eğer bu yüzden herhangi birimizi işten çıkardıkları taktirde hepimizin işi bırakarak direnişe geçmemiz gerektiğini kararlaştırdık. Öğlen yemeğinde toplanarak;

a- Makinacıların aylığının şimdilik en az 180 bin, ayakçıların 150 bin olması,

b- Zorunlu mesailerin kalkması,

c- İşyerindeki kazaların vizite kağıdına iş kazası olarak geçirilmesi, istenildiği an vizite kağıdı verilmesi,

d- Şimdilik altı ayda bir ya ikramiye ya da erzak yardımının verilmesi,

e- Bayramda ikramiye verilmesi,

f- Çalışma saatlerinin düzeltilmesi,

g- Yemeklerin düzgün çıkması vs. isteklerimizi iletmek için altı arkadaşımızı seçerek görüşmeye gönderdik. İsteklerimiz karşısında, 'bizlerde bunu düşünüyoruz' diyerek yanıt verdiler ve yerine getirmeye başladılar. Ayrıca aylığımıza 40 bin lira zam yaptılar.

Böylece ilk defa yaşadığımız bu deneyle 'Kendi Gücümüze İnandık'. Ve diğer sınıf kardeşlerimizle el ele daha nice şeyler başaracağımıza inandık. Mesai saatlerimizin dışında, bazende fırsat buldukça makina başında, tartışmalarımızı, ortak okumalarımızı ve kitap-dergi alış verişimizi sıklaştırdık.' Özellikle sendikalaşma da dahil olmak üzere, diğer örgütlenmemiz üzerine kafa yormaya başladık. İnanıyoruzki başaracağız."

Mart 1989 tarihinde kendilerini böyle tariflendiren işçiler; o tarihten sonra iki defa daha eylem yaptılar. İkinci eylemde talep olarak ustalardan birinin alınmasını istemişlerdi. İstekleri yerine getirildi.Kendilerine güvenmeye başladılar.(*) Öyle ki, 'biz istediğimiz zaman alabiliyoruz'

(*) Sosyalizme sempati duyan, ya da şöyle söyleyelim, kendini sosyalist olarak tanımlayan, değişik işkolu ve fabrikada çalışan işçi arkadaşlardan sıkça şu savunuları duymaktayım: "Arkadaşlar söylediklerimizi anlamıyorlar. Ne desek boş. Bilinçsiz insanlar. Kendi sorunların akarşı duyarsız. Farkında değiller." Bunları söleyen arkadaşlar hemen arkasından sosyalistlerin de sıkça sanlıdığı ünlü gerekçeyi ileri sürüyorlar: "Bu insanların bilinçsiz olmasının, bizleri anlamamasının nedenleri açık. İşçiler sınıf bilincinden çok uzaktır. Çünkü sosyalistlerle işçiler kaynaşamamışlardır. Dolayısıyla da bizim önerilerimize uzak duruyorlar". Hatta kimileri çok daha karamsar olarak "kısacası bizim fabrika da hiç bir şey olmaz" diyebiliyor. Arkadaşlar bu anlamda diğerleriyle aralarına sınır çiziyor. Kendilerini biryerlerde görüyorlar.

İşin ilginç yanı, bunları söyleyen arkadaşların çalıştıkalrı hemen büyük çoğunluğunda, bir zaman sonra birde bakıyorsunuz değişik eylem türleri gündeme gelmiş.

Burada kısaca, eylem bilinç ilişkisine girmek gerekiyor. Buna kısca "eylemin dili" diyeceğim. Tartıştığım işçi arkadaşlarımın, kendi fabrikalarında,kendi arkadaşlarım ıtanımadıklarını, onların dilini kavrayamadıklarını belirteceğim. Nedenini şuna bağlıyorum: "İşçi arkadaşların da, genel sosyalistler gibi, işçi yığınlarını ve onların hareketlerini, ruh hallerini, kendi nesnel gerçekliklerinden, kendi pratiklerinden örğenmekten, sözkonusu nesnellikleri analiz edip önermeler çıkarmaktan ziyade, kitaplardaki soyutlamalar düzleminde var olan kavramlara uydurarak tahliller yapıyor, önermelerde bulunyor. Doğaldır ki, en iyimser tesbitle eksiklik burada başlıyor. Bizde şöyle bir zorlamanın olduğunu düşünüyorum, sıradan işçinin -ki geniş yığınlar sıradan denilebilecek durumdadır- düşüncesini, hareket tarzını, ruh halini ya kavrayamıyoruz, ya da önemne ve kendi pratiğimizde hesaba katmıyoruz.

noktasına gelmişlerdi. Başaracaklarına inanıyorlardı. Böylece sendikal faaliyet, sendikal örgütlenme bu güvenin üzerine oturacaktı. Nitekim öyle oldu.

Bu işçiler, direnişle sendikalaşan işyeri olarak, diğer işletmelere örnek oldular. Faaliyet içinde etkin olarak yer alan işçilerden A.Saraç, A.Aksu ve F. , niçin direniş sorumuza ortak yanıtları şöyle oluyordu:

"Biz sendikalaşmak için direniş yapmak zorundaydık. Arkadaşlarımız atılmıştı. Eğer onlara sahip çıkmasaydık, atılmalar devam edecekti. Bu da sendikalaşmamızı engelleyecekti. Arkadaşlarımızın, aslında hepimizin kafasında 'demek ki olmuyor' düşüncesi ve güvensizliği oluşacaktı. Geride kalan arkadaşlar korkacaktı. Böylece, işten atılıp başka işyerine gitse bile belki de bir çok arkadaşımız bir daha hiç cesaret edemeyecekti. Gücüne güvenemeyecekti. Biz sendikaya gittiğimizde, sendikacılar bize hep şunu söylediler: 'Sendikalaşma bizim anayasal hakkımızmış, bunu

Biz bilinç,sınıf bilinçi, eylem, ekonomik eylem, siyasi eylem, kendiliğinden eylem, hareket v.s. üzerine bir dizi soyutlamalar biliyoruz. Bunları esas itibariyle kavramlar biçimindeki kitaplardan öğrenmişizdir. Bu kaçınılmaz gerekliliktir? Teorinin önemidir. Tartışılamaz. Ancak, yaşamı kafamızdaki kavramlara uydurmaya kalktığımızda hatalar zincirine düşeceğimizi bilmemiz gerekir. Yığınların yaratıcı gücü, pratiğin ve konjektürel durumun olanca zenginliği belirli kavramlar kalıbı içine hapsedilemez. Aksi taktirde zenginliği yakalamak olanaksız hale gelir. Şimdi buarada bir saptama yapmak istiyorum: Şu düşünülebilir. Tartıştığım işçi arkadaşlar da böyle düşünüyor. İşçilerin herhangi bir eylemi yapması için, onların belirli bir bilinçte olması beklenir. Beklenilen bilincin ne olduğu da muğlak kalıyor çoğu kere. Ben böyle düşünmüyorum. Gelinen noktada işçilerin eylem yapmaları —sayısız işyerinde tuvalete gitme özgürlüğünü almak için eylem yapılmak zorunda kalınıyor— öncelikle kendilerine güvenmeleriyle oluyor. Güven var olan korkusunu yenmeye başladığı andan itibaren başlıyor. Acil sorunlarının dile getirildiği anla, bu anın çatıştığı noktada hareketlenme başlıyor. O saatten sonr aeylemin boyutları ve içerdiği taleplerle, konjektürel durumla önderliğin ve yaratılan örgütlülüğün niteliği ile belirlenir.

Bomova Giyim örneğinde bu görülüyor. Bakıyoruz. Herkes zambekliyor. Atmosfer yüksek. Zam düşük oluyor. Bir kaç işçiparayı almıyor. Bu tavır atmosferle çakışıyor. Herkes almıyor. Böyelce ilk hareketlenme oluşuyor. Başarılı oluyorlar. Kendilerine güvenmeye başlıyorlar. Bu güven başka hareketlenme örnekleriyle defalarca deklare ediliyor ve sendikal örgütlenmeye vardırılıyor.

Evet... İşçiler kendilerine güvendikçe, korkularını aştıkça sorunlarına sahip çıkma yabaşlıyor, uğrunda eylem yapıyor. Çoğu kere yaptığının bilincinde olamıyor. Marksizmin şu tarihi önermesi, bir kez daha doğrulanmış oluyor:

"Hiç bir olay, onu yaratanların bilinciyle açıklanamaz."

kimsenin engellemeye hakkı olmazmış'. Doğrusu şu söylenenler, bizim için pek bir şey ifade etmedi. Biz hemen her gün yaşıyor ve duyuyorduk. Sendikaya üye olduğu için işten atılan işçi arkadaşları biliyorduk. Ayrıca bizzat kendi içimizde de sendikalaşma faaliyeti nedeniyle başka işyerlerinden atılan arkadaşlar vardı. Öyle bir noktaya gelmiştik ki hemen hepimiz şuna kesin olarak inanmıştık diyebiliriz. Atılma olursa arkası gelmez. Sendika da işyerine giremez. Ya direnerek sendikayı sokacağız. Ya hepimizin işine son versinler."

Bornova Giyim Sanayi işçilerinin başarısı, diğer sendikasız işyerlerindeki işçilere cesaret veriyor. Haber yayılıyor. Başka işyerlerinde kapırdanmalar oluyor. Birbirlerine şöyle demeye başlıyorlar: "Onlar örgütlendiler biz neden örgütlenmeyelim."

Mayıs 89 tarihinde üye kayıt işlemini tamamlayan işçiler, uzun süre yetki bekledi. Hemen yanıbaşında örneklerini görmüştü. Ya da şöyle diyelim duymuştu. Sendika üye işlemi tamamlanarak, sendikanın bakanlığa yetki için başvurduğu andan itibaren en geç otuz işgünü içerisinde, işverenin oturumlara çağrılması gerekiyor. Zaten sendikacılar da, işçilere üye oldukları o ilk gün böyle demişlerdi. Umutla beklediler. Sendikaya sürekli gidip geldiler. Yetki bir türlü gelmiyordu. Heyecanlar sönmeye başladı. Onlar sendikaya üye olur olmaz bütün sorunlarının çözüleceğine inanmışlardı. Birbirlerine hep şöyle demişlerdi: "Sendika bir girsin, bak sen o zaman sorunlarımız nasıl çözülüyor. Bize bir daha baskı yapabilirler mi?" Direniş yapan bu işçilerin kafasında sendika her şey oluyor. Üstelik gerici sarı sendika, sınıf sendikası ayrımını bile yapmadan. Sendikanın yer tutması noktası çok önemli oluyor. Oluyor çünkü, bundan sonra sendikacıların sözleri onlar için hep inandırıcı oluyor. Buna dayanarak bekliyor. Ama yetki de bir türül gelmiyor. İşveren zaman kazanıyor. Nihayet heyacan ve direniş atmosferi düşmeye başlıyor. Sendikal örgütlenmede öne çıkan işçiler birer ikişer atılıyor ve daha iki ay önce aynı arkadaşları için şalteri indiren işçiler, şimdi sessiz kalıyor. Sendikanın tavrını bekliyor. İşveren ise "temizliğini" yapmaya devam ediyor. Nihayet sendika yetkiyi alıyor. Ama, 140 kişilik fabrikadan 60'ın üzerinde işçi atılmış oluyor. Cezalandırılıyor. Suçu, "anayasal hakkı." Yani sendikaya üye olmak. Üyelikten istifa etse belki atılmayacak. Atılma gerekçesi 13.ncü

madde. Üretim fazlalığı. Halbuki turlar mal götürmek içinkapıda bekliyor. Burada yargılayan ve cezalandıran işveren. Yardımcı savcı dolaylı yoldan sendika oluyor. Çünkü en azından sessiz kalıyor. Sendika ağaları da hünerlerini göstermiş oluyorlar. Nitekim, işveren temsilcisi konumunda olan şef, işten atılan bir kaç işçiye şunları söyleyebiliyor: "size en güzel iyiliği sendikanızyaptı."

Sendika bunu niçin yapıyor? Açmak gerekiyor. Bu işçiler birbirlerne kenetlenmişlerdi. Bu hareket işverenler kadar, sendika ağaları içinde tehlike arzedecekti. Bir kere bu tehlikenin giderilmesi için bu birlik parçalanmalıydı. Direniş ve güven ruhunun yerini, ya yılgınlık ya korku almalıydı ki, bu başarıldı. Ayrıca işçilerin içinde ileri geri konuşan, örneğin temsilcilerimizi kendimiz seçeceğiz diyen bir kaç işçi vardı ve bunlar diğer arkadaşlarını da, bu birliktelik sürdüğü sürece etkileyebilirdi. Dolayısıyla bunların temizlenmesi, her yönüyle işveren kadar, sendika ağaları içinde yararlı oluyor.

Şimdi sonuçlandırmak gerekiyor. Tüm bu gelişmelerin sonucunda, Bornova işçilerinin hikayesinde, ortaya çıkan olguları görmek gerekiyor:

İşçiler kendi güçlerine dayanarak sendikal örgütlenmeye atılıyor. Bu kaçınılmaz oluyor. Gücünü gösteriyor. Direniş yapıyor. Birliğini sağlayabiliyor ve başarıyor. Daha ileri gidemiyor. Sendikaya —üstelik Teksif'e çok güveniyor. Sendikanın niteliğini değerlendiremiyor. Gücünü tali plana atıyor. Kendi diğer iç örgütlenmesini yaratamıyor. Sendikayı tek örgütlenme olarak görüyor. Böylece direniş yaparak yasaları aşsa bile, kendi bilincini de ortaya koymuş oluyor.

Lenin'i bir kez daha doğrulamış oluyor: (*)

"Bütün ülkelerin tarihi, işçi sınıfının yalnızca kendi gücü ile ancak trade-unioncu bir bilinç yani birlikler halinde birleşme, işverenlere karşı savaşım, işçiler için zorunlu şu ya da bu türlü yasaların çıkarılma hükü-

(*) Bu alıntı, Ne Yap malı adlı yapıtta Türkçe'ye şöyle çevrilmiş: "Bütün ülkelerin tarihi bize gösteriyor ki, yalnız kendi gücüyle, işçi sınıfı ancak trade-unioncu bilince ulaşabilir, yani patronlarla mücadele etmek ve hükümeti işçi çıkarlarına uygun kanunları çıkarmaya zorlamak içinsendikalarda birleşmek gerektiği kanısına varabilir ancak..." (Sol Yay. sf. 41-42)

meti zorlama vb. gerekliliğine inanç oluşturmaya yetenekli olduğuna tanıklık eder. (Marks-Engels-Lenin, İşçi Sınıfı Partisi üzerine, Sol Yay. sf. 189)

"SUÇU KAFASI OLURSA"

Generallerin halka sunduğu 82 Anayasasının 25.nci maddesi şöyle der:

"Herkes, düşünce kanaat özgürlüğüne sahiptir.

Her ne sebepten olursa olsun kimse düşün ve kanaatleri sebebiyle kınamaz ve suçlanamaz".

Böyle. Herkesin düşünmesi anayasal hakkı. Ama onca yıl olmaz ya yıllarca ya da onlarca yıl olur. Hapis yatmak hürriyetiyle düşünebilirsiniz. Ya da aç kalarak. Nasıl mı?

14 Aralık 1989 günü 600 kadar Aliğa-Petkim işçisi sessiz bir yürüyüş yaptılar. Bir tabut gibi ellerinde bir arkadaşlarının tulumunu ve iş ayakkabılarını taşıyorlardı. Bu bir protesto hareketiydi. Bir arkadaşları gerekçesiz işten çıkarılmıştı. Suçu düşüncesi olan ve işten atılan bu insan yedi yıllık işçi TURHAN TUNA'ydı. Hikavesini kendi anlatımından dinliyoruz:

"1989 yılının Ağustos ayında kapım çalındı. Saat 20.30 civarıydı. Kapıyı açtığımda orta boylu, kırk-kırk beş yaşlarında, saçları hafif dökük bir erkek ve 20-25 yaşlarında tombulca, yüzük-küpe-bilezik türünden bol miktarda takılarla süslü bir bayanla karşılaştım. Doğrusu şaşırdım. Tanımadığım ve beklemediğim misafirlerdi. Bir anlık tereddütten sonra çok sık duyduğum olay geldi aklıma. Böylesi bir ülkede yaşayan devrimci-demokrat insanlara bu türden beklenmedik ziyaretlerin olduğunu duymaktaydım. Şimdi ise canlı örneğini kendimde yaşıyordum. Gelenler bana 'sizinle biraz konuşabilirmiyiz' dediler. Hemen arkasından 'kim olduğumuzu anladın mı' diye sordular? Evet siz polissiniz dedim. Hemde MİT

elemanı olmalısınız diyerek ekledim. Onlarda sözlerimi onayladılar. Böyle kısa tanışıklıktan sonra, benimle müsait bir yerde -örneğin pastahenede- konuşmak istediler. Bense, onlarla konuşulacak bir tek sözcüğümün ve atılacak tek bir adımın bile onlara verilecek tavizin ilk adımı olacağı düşüncesiyle, kendileriyle hiç bir yere gitmeye niteyimin olmadığını söyleyecek bir şeyleri varsa hemen burada, kapının önünde söylemeleri gerektiğini belirttim.

Önceleri burada konuşmak bizim prensiplerimize aykırı dedilerse de, benim kararlı tavrımla, örneğin burada hemen konuşup gitmedikleri taktirde kapıyı kapatacağımı söylemem üzerine, ne amaçla geldiklerini açıklamaya başladılar.

Birkaç soru sorduktan sonra, ben hemen kendilerine, fazla uzatmadan, benden ne istiyorsunuz dedim. Muhbirlik mi? 'Onun adına öyle demiyelim' dediler. Ben tekrar ekledim.Bunun başka adı yok. Ben bu adı ağzıma almaktan bile tiksiniyorum. Kaldı ki, siz bana teklif etmeye kalkışıyorsunuz. Siz anlaşılan yanlış kapı çalmışsınız. Şimdi gidebilirsinizdedim. Bu tavrıma karşılık tehditlerine başladılar.

Bana şunları söylediler: 'Bu tavrınızın arkasından başınıza nelerin geleceğini biliyor musunuz?" Ben de, en fazla gözaltına alırsınız. İşkence yaparsınız. Nihayet işten attırıp, işsizliğe mahkum ettirirsiniz dedim. 'Tüm bunlara hazırlıklı mısın? O halde görüşürüz' diyerek ayrıldılar.

Nihayet 12 Aralık 1989 günü, yıllık iznimi bitirip, iş başı yapmak üzere işletmeye gittiğimde müdürlükten çağrıldığımı öğrendim. Müdürün odasında, personel müdürü, yardımcı işletmeler müdürü, müdür yardımcısı ve fabrika baş mühendisi beni bekliyorlardı. Personel müdürü bir kağıt uzattı. İmzalamamı istedi. İmzalamam için önüme sürülen yazıyı okuduğumda, 1475 sayılı yasanın 13.ncü maddesine göre iş aktimin tek yanlı feshedildiğini öğrendim. Bunun üzerine Personel müdürüne, bu işletmeye yedi yılımı verdiğimi ve bir takım haklarımın olduğunu söyleyerek, kağıdı imzalamak istemedim. Personel müdürü sonucun değişmeyeceğini ve şu andan itibaren tüm ilişkilerimin kesildiğini, imzalamasam dahi, bekçi zoruyla fabrika dışına atılacağımı belirtti. Ben kendilerine iş aktimin feshedilişinin gerekçesini sordum. Müdür, soruma karşılık, hiçbir gerekçelerinin olmadığını, olayın zaten kendileriyle de alakalı ol-

madığını, emirin yüksek yerden geldiğini ima edercesine ifadeler kullandı.

Ben tekrar kendisine şunu söyledim: 'Siz bir emir kulu musunuz? Size söylenen bir şeyi mantık süzgecinden geçirmez misiniz? Aklınıza ve vicdanınıza sormazmısınız?'

Yanıtları çok dramatik oldu. 'Üzgünüz yapabileceğimiz bir şey yok'. Personel müdürü ise 'sen zaten neden çıkarıldığını bilirsin' demekten kendini alamadı. Ben evet biliyorum dedim. Dünya görüşümden dolayı,düşüncelerimden dolayı, devrimci ve sosyalist bir işçi olduğumdan dolayı işsizliğe mahkum ediliyorum. Odadan dışarı çıkmadan son sözlerimi söyledim:

'Ben buraya, bu işletmeye onurumla geldim. Özellikle düşüncelerime, yüreğime ve onuruma gölge düşürmemeye çalıştım. Sınıf kardeşlerime olan sorumluluğumu bir an bile unutmadım. Tehditlere papuç bırakmadım. Söylediklerini ve istediklerini yapmadığım için bu duruma geldim. Şimdi de pişmanlık duymadan onurumla buradan, yedi yıl emek verdiğim, her türlü acı ve sevinci paylaştığım mesai arkadaşlarımdan ayrılacağım. Ancak sizlerinde kendi halinizi, kulluk ve kölelik karakterinizi birazcıkta olsa düşünmeniz gerekir.

Ve başları önlerine eğikken, ben başı dik olarak arkamdan kapı kapanıyordu.

Böylece bildiğiniz gibi, iki gün sonra, 600 arkadaşın katılımıyla benim tulumumda bir tabut gibi taşınarak, genel müdürlüğün önüne kadar yani yaklaşık 200 metre bir protesto yürüyüşü gerçekleşti. Baş temsilci arkadaş işten atılmalara karşı duyarsız kalmayacaklarını, gerekli tavrı göstereceklerini belirtir bir konuşma yaptı. Benim iş tulumum ve postallarımda genel müdürlüğün kapısına bırakıldı mesai arkadaşlarım tarafından".

Böyle anlattı Turhan Tuna.

Turhan Tuna "tehlikeli miydi?" Örneğin 24 Ocak Kararlarının parçası olan İşyerlerinin özelleştirme planına karşı çıkıyordu. Arkadaşlarını duyarlı kılmaya çalışıyordu.

Düşüncelerinden dolayı suçlandı, atıldı, peki "Anayasal hakkı" ne oldu? .... Söyleyin!

Şöyle olduğunu düşünüyorum. Onun hakkı arkadaşlarının eyleminde ve gücünde saklı kaldı. Petkim işçileri seslerini yükselterek, eylem yaparak Turhan Tuna arkadaşlarını geri aldırtamadılar ama, diğer arkadaşlarının çıkışını engellemiş oldular. Evet... İşten atılmalara karşı güvencelerinin kendi güçlerinden geçtiğini gördüler. Ve üretimden gelen bu güçlerini her an dosta düşmana göstereceklerini haykırdılar. Nitekim, Petkim'in özelleştirmesine karşı bir toplantı yapan Petrol-İş sendikası yönetimi, İzmir'de şu açıklamayı yapabiliyordu ki, işçiler bu açıklamayı bile yetersiz buldular: "Petkim'in özelleştirilmesiyle üyelerimize yönelik saldırılara karşı üretimden gelen gücümüzü ortaya koyacağız."

"BİZ BU MADEN OCAĞINA İNSAN DEĞİL KÖPEK BİLE SOKMAYIZ"

Böyle diyordu, 67 işçinin katledildiği Yeniçeltek Maden Ocağında inceleme yapan Polonya'lı uzmanlar.

Anayasa Madde 56: "Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.

"Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir.

"Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içerisinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artturarak işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler.

"Delvet bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir."

Anayasa Madde 60: "Herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir".

1475 sayılı yasanın 5.nci bölümünde yer alan "İşçi sağlığı ve İşgüvenliği" madde 73: "Her işveren işyerinde işçilerin sağlığını ve işgüvenliğini sağlamak için gerekli olanı yapmak ve bu hususlaki şartları, araçları noksansız bulundurmakla yükümlüdür.

"İşverenler, makinaların kullanılmasından doğacak tehlikelerden ve bu hususta önceden alınabilecek tedbirlerden işçileri münasip bir şekilde haberdar etmek zorundadır..."

8 Şubat 1990 Güneş gazetesi,

"Merzifon'daki Yeniçeltek Kömür Madeni'nde Grizu patladı. 3 ölü, 50 işçi göçük altında..."

9 Şubat... "58 işçiden umut kesildi. Diri Diri Ocağa Gömüldüler."

11 Şubat... "Üç Yönetici Tutuklandı..."

Bir başka haber,

"Kazada önce uyarı raporu..."

"Yine Grizu yine aynı film..."

Yüksek trajlı gazetelerde Yeniçeltek katliamının haberleri böyle devam ederken, bir başka yerde, bir başka köşede, hatta özel sayıda (*) şöyle bir ifade vardı:

"1976-1980 arası Yeniçeltek'te kayda değer bir kaza kaydedildi."

Hemen hemen her yıl onlarca insana mezar olan bu ocaklarda, 4 yıl sadece bir kaza olmasının, bu kazada da can kaybının yok denecek kadar az olmasının espirisi nedir? Tanrı buyruğu mu? Yüksek trajlı burjuva basının ah vahları içinde kaybolan, hiç yer verilmeyen bu tarihlerde, neden pek kozaya rastlanmıyor? Bunu açmak gerekiyor. Yeniden yeniden gün ışığına çıkarmak gerekiyor. Bu tarihler 12 Eylül cuntasının yargıladığı "mahkum ettiği" tarihlerdir. Bugün Yeniçeltek'te katledilen 69 işçininsorununu tartışmak, bu geçmiş gün ışığına çıkarılmadan, işçi sınıfı devrimcileri açısından bir anlam ifade etmeyeceğini düşünüyorum.

1976-1980 arası bir rastlantı değildi. O tarihlerde yeraltı işçileri tanrının üzerine çıkma savaşımına girmişlerdi. Kaderi ve yasaları aşıyor, kendilerini görmeye, bulmaya çalışıyorlardı. Ocağın dibini kendi güçleriyle aydınlatmaya başlamışlardı. 1976-1980 arası, Yeniçeltek maden ocaklarında, 12 Eylül cuntasının kapattığı ve yargıladığı, DİSK'e bağlı **Yeraltı Maden-İş** örgütlüydü.

"O tarihlerde işçilerin işverene kabul ettirdikleri bir karar vardı" diyerek konuşmasına başladı, Yeraltı Maden-İş Genel Başkanı Çetin Uygur; "Vardiyalar işe başlamadan önce toplantılar yapılırdı. Üniteler halinde, her üniteye bir sorumlu olmak üzere, nerelerde çalışacakları tesbit edilirdi. Böylece görev dağılımı yapıldığında, tesbit edilen yerlere işçiler gitmeden önce, maden dilinde yeraltı emniyet nezaretçisi denilen görevli, bu yerlere gidip, yanındaki aletlerle gaz ölçümü yapardı. Çalışma yerinin güvenlikli olup olmadığına bakardı. Elektriklerin kontrolünü yapardı. Güvenlik kontrolünü tamamladıktan sonra, çalışacakları yerlere doğru gelen işçiler 'tamam mı?' anlamında onay aldıktan sonra işe başlarlardı. Ayrıca emniyet görevlisi dışında, çalışan grupların başındaki vardiya sorumlusu da aynı aletleri beraberinde taşıdığı için 8 saatlik çalışma süresince devamlı kontrol yapardı. Özellikle gaz kontrolü.

(*) Emek Dünyası-Yöneliş dergileri Şubat Özel Sayı

Şimdi tam bu kontrollerde diyelim ki, bir tehlike ya da arıza, ya da şöyle diyelim gaz yoğunluğu görüldü. İşçiler tüm bu arızalar, tehlikeler giderilmeden işyerlerine girmezlerdi. Vardiya sorumlusu hemen usta başına usta başı diğer yetkililere bildirerek önlem alınması istenirdi. Örneğin şöyle gelişmeler olurdu; Diyelim ki, emniyet görevlisi, karbonmonoksit gazı miktarının fazla olduğunu tesbit etti. Görevliler işçilere şöyle derler: siz çalışmaya başlayın, biz klimaları çalıştarmaya başlarız, orası hemen temizlenir. İşçiler ise hayır derlerdi. Gaz temizlenmeden çalışmayacağız. İşte kaza da, can güvenliği de bu iki tavır arasında saklıdır. Bir başka örnek. Kömürleri çeken vinçler vardır. Bunların kablolarından binde bir tanesi yıpranmıştır. Her an elektriklenme yapabilir, patlamaya sebep olabilir. İşçiler bu yıpranan kısım onarılmadıkça vinç'i çalışturmazlardı. Vinç'in çalışmaması demek işletmenin durması demekti. Bu da işverenin ciğerlerinin sökülmesi anlamına gelirdi."

"Onlarca yılın alışkanlığını yıkarak işçiler bu duruma kolay gelmemişlerdi" diyerek devam ediyor Uygur; "Bizde işçi sağlığı kurulu vardı. Bu kurulu Konsey denetliyordu. Bu kurul vasıtasıyla her yıl bir kez işçiler sağlık taramasından geçirilirdi. Şayet sağlık durumu yeraltında çalışmaya uygun değilse, o insan yerüstüne çıkarılırdı. Sağlık taraması için uzun süre ne yapacağımızı araştırdık. İşletmede hiç bir alet yoktu. Bir röntgen cihazını ta Samsun'dan işletmeye getirdik."

İşçiler kendi örgütlenmeleri ve güçleriyle bu duruma gelmişlerdi. Çalışma koşullarından, işçi sağlığına hatta işletmeye işçi alımına varıncaya dek, İşçi Konseylerinin denetiminin olduğunu belirtiyordu Genel Başkan. Peki neydi bu konseyler?

Şöyle açıkladı Çetin Uygur;

"1975 yılında Yeraltı Maden-İş Kuruldu. Bu işyerindeki sendikal yapının yeniden şekilleneceği anlamına geliyordu. 1976 yılında ilk sözleşme gerçekleştirilirken, taslak çalışmasını işçilerin kendileri yaptı. Sendikanın temel şiarı şuydu: Sendikal örgütlenme, sınıf bilinci, örgütlenme ve kendi kendini yönetme,denetleme içiçe gelişecekti. Bu anlamda Yeraltı Maden-İş'in sendikal anlayışı ve yapısı alışılmış ve yasaların öngördüğü sendikal yapıların dışında bir anlayış üzerine oturuyordu. Mevcut sendikal anlayış şuydu:

Sendika Merkez
Şubeler
İşyeri Temsilcileri

Yeraltı Maden-İş ise, bu yapıya eklenti olarak, işyerinde 25'er işçiden oluşan Konsey'ler oluşturmuştu. Her konseyin kendi içinde seçimle göreve getirdiği bir konsey sözcüsü ve konsey sözcülerinin bir araya gelmesinden oluşan konsey sözcüleri meclisi vardı. Konsey sözcüleri meclisi, sendika şube yönetimiyle ortak toplantılar yapardı. Konsey'lerde alınan karar ve istemleri sendika şubesine götürerek, pratiğe geçirtme doğrultusunda yürütme işlevi ve sendikayı denetleme görevleri yürütürdü. Diğer taraftan Konsey sözcüleri temsilciler meclisinin yine kendi arasından 1/25 oranında seçimle belirlenen yeni bir üst organizasyon -ki o da konseyler meclisidir- doğrudan senidka genel merkez toplantılarına katılarak, hem kendi işyerlerinin sorunlarını, hem Türkiye ve dünya işçi sınıfının sorunlarını tartışırlardı."

Açıktır ki, Cuntanın yargıladığı bu tarihler, Yeniçeltek işçilerinin üretim içinde kendilerini yeniden kurma, düşünce üretme, kararlar alma doğrultusunda geliştirdiği, yılların kaderçi alışkanlıklarını yıkmaya çalıştığı yıllardır. Diyelim ki, çalışırken bile üzerinde çalıştıkları kabloların incelldiğini görüyorlar. O anda kopmasa bile, bunu kadere bırakmadan bir an önce düzeltilmesi için harekete geçiyorlar.

68 insanın katledildiği "kazada" altı çizilmesi gereken ve düşündürücü bir nokta var. Yeniçeltek'te işçiler, tehlikeyi arkadaşları bildirdikleri halde işletmeye giriyor, onları ölüme gönderenlere karşı gelemiyor. Bu nokta önemlidir. İnsan bile bile ölüme gitmesinin nedenleri olmalıdır. Bu neden Yeniçeltek'te iki şekilde kendini gösteriyor: Birincisi açlık korkusu. Ocağa girmese işten atılacak. İkincisi kadere boyun eğmesi. 12 Eylül Çeltek işçilerini atomize etmiş. Kölelcştirerek, kaderci noktaya getirmiş! Geçmiş deney ve tecrübesinden gücünden soyutlamış, tepkisizleştirmiş, varlığını tek noktada toplamış. İşsizlik ve açlık korkusu.

Geçmiş tarihlerde kendi gücüne ve örgütlülüğüne güvenen işçiler, açlık ve işsizlik korkusunun üstüne çıkmışlardı. İşveren canının istediği zaman yasaların sağladığı kolaylıklardan da faydalanarak işçi atamazdı. İşçi çıkaramayacağı gibi, işçi alımlarında bile işçiler etkili oluyorlardı.

"İşçinin işe alımında, hangi bölüme işçi alınacaksa, o bölümdeki konsey sözcüsü, işçi alımında temsilci olarak bulunurdu.

İşveren kendi bildiğince işçi alamazdı. İşçi alacağını sendika şubesine bildirir, sendika şubesi de konseylere iletirdi. Onlar, nerelere ne kadar işçi alınacağını işletmenin girişindeki panolara ve işçi lokaline asarlardı. Bu durumu tüm işçiler öğrenir, yerleşim birimlerine ulaştırırlardı.

İşe girmek isteyenler, hem sendika şubesine, hemde işverene aynı anda adlarını yazdırırlardı. Adlarını yazdıran insanlardan kimlerin işe ihtiyacı olup olmadığı, konseyler aracılığıyla, bizzat işçi arkadaşları tarafından incelenirdi. Öncelik sırası, ta Ankara'lara kadar gidip torpil yapanlara göre değil, ihityaca göre ayarlanırdı..."

Bu bölümün girişinde, insan sağlığını güvence altına alan devlet ve onun yasalarını vermiştim. Şimdi bu yasaların güvencesi nedir diye soruyorum. Yanıtını kendim veriyorum:

Katledilen 68 işçinin ölümünden sorumlu tutulan 3 işletme yöneticisini toplam 150 bin lira kefaletle serbest bırakma. İşte yasalar...!

"ONUNCU YILINDA DİRENİŞİMİZİ DİRENİŞİMİZLE SELAMLADIK"

Gecenin herhangi bir saatinde, şehirlerarası otobüs terminalinde inip, İzmir'in şehir merkezine doğru ilerlediğinizde,yükseklerde yanıp sönen beş harflik ışıklı bir reklam görürsünüz: "TARİŞ". Şehiri dolaşmaya kalktığınızda bu isime sıkça rastlarsınız. Ya da Çiğli Hava alanında uçaktan inip, şehre girdiğinizde yolunuzun üzerinde balkanların "en büyük iplik tesisleri" olarak gösterilen Tariş İplik Fabrikası görülür. İlk bakışta size birşey anlatmaz. Ama bu ismin arkasında unutulmayacak bir derinişin saklandığını bilmeyen var mı?

Ben sıkça karşılaştığım Tariş adıyla, her defasında heyecan duyarım. Acı -öfke-gurur ve umut karışımı bir duygu yaşarım. Düşüncelerim geçmişe uzanır. Süzülür, dilimin ucunda sözcükler oluşur. Tulumlarıyladirenişi yaratan insanların haykırdıkları sözler: "Teslim Olmayacağız! Faşizme Karşı Omuz Omuza". Ve ondokuz yaşında işçi kızın tankların üzerinde Kürtçe ajitasyonu. Ve iplik fabrikasının barikatları gelir gözlerimin önüne.

Ve 1980 direnişi. İzmir proletaryasının yankılandığı gün...

Niçin Başlamıştı 1980 Direnişi? Biraz hatırlatma yapalım:

Tariş direnişine ilişkin yazdığım yazılardan dolayı yargılandığım mahkemede yaptığım savunmalarda "Tariş'i 80 Direnişini" şöyle özetlemiştim:

"Tariş, şu anda yüzbine yakın üretici ortağı olan bir üretim alanıdır. Üretim kooperatifidir. Yönetim kurulu, üyeler tarafından seçilir. Ancak üretim yapan işletmelerin müdürleri, genel müdür ve diğer personel ba-

kanlıklar tarafından atanır. Bu anlamda yarı-resmi bir kuruluş, bir KİT denilebilir. Onlarca fabrikada binlerce işçi çalışır. Tariş politik arenada önemli yer tutar. Bunun içindir ki, iktidar partileri, bu kuruluşa her zaman politik olarak yaklaşırlar. İşçilerde dahil, tüm personeli kendi politikaları doğrultusunda düzenleme yoluna giderler. İktidar partisinin düşüncesinden ya da ondan yana gözükmeyene yaşam hakkı tanımazlar.

Tariş'e bağlı fabriakların işçileri, kooperatifin kuruluşundan itibaren iktidar partilerinin ve devletin gazabına uğramışlardır. Binlerce Tariş işçisi, özellikle de 'Milliyetçi Cephe' iktidarları döneminde hep ıstırap çekmişlerdir. 1875-1977 döneminde, Tariş MC'ler tarafından MHP'li sivil faşist militanların üssü durumuna nasıl getirildi. Faşistler kimler ve hangi kanallarla fabrikalara dolduruldu? MHP ve onun yan kuruluşu Ülkü ocaklarına üye olmayan, buralara aidat ödemeyen, vize alamayan insanların fabrikalara nasıl sokulmadığı, es kaza girebilenlerin nasıl dövüldükleri belgelerle kanıtlanmıştır... Görevleri sadece ve sadece haraç toplamak, sağa sola baskınlar düzenlemeye gitmek olan bu faşist militanlar 1978'den sonra MC'nin iktidardan düşmesi ve artık işçilerin de yoğun tepkisi ve mücadelesiyle barınma olanağı bulamamış, fabrikalar rahata kavuşmuştu. Faşistlerin işgali altındaki dönemde % 30'lara düşen üretim, giderek yükselmiş ve % 90'lara varmıştı. Gene, genç kızların ırzına geçen, fabrikalarda obalar şeklinde örgütlenen bu katiller için, işçiler yüzlerce defa çeşitli yerlere şikayet dilekçeleri yazmış, fakat bir sonuç alamamışlardır. Faşist 2. MC iktidarı döneminde Tarişte Genel Müdür olan Orhan Davut adlı zat, kendisine şikayette bulunan işçilere MHP'li faşistleri şöyle tanımlamıştı: 'Bunlar milliyetçi mücahitlerdir. Komünistlerin candüşmanlarıdırlar. Onları (komünistleri) gözlerini kırpmadan vururlar. Bu mililyetçilerin hakkıdır çalışmadan para almak".

Evet... 1980'e gelindiğinde Tariş'te faşistler yoktu. Üretim yükselmişti. Fabrikalarda herhangi bir olay yoktu. 1979 sonbaharında kurulan 3. MC iktidarı, Tariş'e yeniden göz dikti. Demirel'in başbakanlığındaki faşist 3. MC iktidarı iki amaçla Tariş işçilerine saldırma planları hazırlığına girdi:

Birincisi: Tariş'i yeniden MHP'li faşistlerin üssü durumuna getirmek. Çünkü, MHP'yle iktidar ortaklığı vardı, MHP bunu istiyordu. Zaten

Demirel kendi doğası gereği bunu yapacaktı. Israrla bana millilyetçiler adam öldürüyor dedirtemezsiniz' diyen bir kişiden başka türlü davranması beklenemezdi.

İkincisi: Tamamen tıkanan ithal ikameci kapitalizm, 24 Ocak kararlarıyla 'dışa açılma' modeli izleme kararı almıştı. Emperyalist sermaye tekellerinin, IMF'nin dayattığı bu modelin yaşamı için tek çare vardı, 'işgücünü tamamen ucuzlatmak'. Buna da öncelikle KİT'lerden başlamak gerekirdi. Nitekim 12 Eylül cuntasıyla, işçi sınıfı örgütleri ve tüm direniş odakları süngü zoruyla susturularak dolu dizgin uygulandı. Hala da uygulanıyor. Tariş'e saldırının arkasında işte bu gerçekler vardı. Ama, gerçekleri gizleyerek, Tariş'e saldırıya hazırlanan iktidar, bahaneler yaratmaya girişti. İktidar sözcüsü konumunu üstlenen ve İzmir'de yayınlanan 'Yeni Asır' gazetesi, 'Tariş Ortakları Kan Ağlıyor, Fabrikalar Komünist Militanlar Tarafından İşgal Altında. Üretim Çok Düşük. Tariş Bir Terör Yuvası' gibi yazı dizilerine başlamıştı. Böylece hazırlanan senaryo, zamanın içişleri bakanlığı tarafından, İzmir valiliğine gönderilen gizli bir emirle sahneye kondu. (*)

Ve 22 Ocak 1980 günü, sabahın erken saatlerinde, belediyeye ait otobüslerle fabrikalara gelen jandarma ve panzer desteğindeki yüzlerce polis 'arama yapılacaktır' gerekçesiyle operasyon düzenler. Polis, 'amaçlarının sadece arama yapmak olduğunu söyler. Niçin arama sorusu yanıtsızdır. Ayrıca bu nasıl bir arama ki, panzerler kapıları kırar, duvarları yıkar, işçilerin üzerine yağmur gibi kurşun yağdırılır. Polis, niçin ve nedeni belli olmadan önüne gelen işçiyi gözaltına alır. İşte Tariş işçileri bu andan itibaren üretimi durdurarak direnişe geçerler. Öne sürdükleri talepler, istemler son derece yaşamsaldır: 1- Polisin başlattığı bu operasyonun durdurulması ve kınanması. 2- Gözaltına alınan işçilerin serbest bırakılması. 3- İş ve Can güvenliğinin sağlanması'. Buna karşın, işçiler bir kaç gün sonra tekrar çalışmaya başlarlar. Ancak gene rahat bırakılmazlar. Bu defa, Genel Müdürlük 'Hasar tesbiti yapılacak' gerekçesiyle, fabrikaların bir hafta süreyle tatil edildiğini, herkesin işaktinin askıya alındığını, çıkışı yapıldığını beyan eder. Nitekim çıkarımlar gazetelerden yayınlanmaya

(*) Daha Geniş Bilgi için bak. ("Tariş olayları", H.Yılmaz)

başlar. İşçiler fabrikaları kapatmaya gerek olmadığını söylemesine karşın, polis ve asker fabrikalara ve direnişçi işçilere defalarca saldırır. Tanklar komando birlikleri ve kariyerlerle, helikopterlerle yapılan operasyonla işçiler gözaltına alınıp işkenceden geçirilerek, direnişte yeniliyordu".

İşte böylece, binlerce işçi atıldı. Temizlik yapıldı. İşletmeler tekrar üretime başladı. Bu işletmelerden 1. ve 2.nolu Üzüm İşletmesi ile İncir'de Gıda-İş greve gitti. Grev devam ederken, 12 Eylül cuntası geldi ve diğer tüm grevler gibi, Tariş işletmelerindeki grevleri de kaldırdı. Bir kaç yıl sonra üzüm işletmeleri İzmir'de üretime ara verdi. İşçilerin büyük çoğunluğuna çıkış verildi.

80 Direnişi ve 12 Eylül'ün hemen arkasından Tariş işletmelerinde örgütlü olan DİSK'e bağlı sendikaların yerini Türk-İş'e bağlı sendikalar aldı. Tariş işçileri hemen her yıl, 12 Eylül'ün yıldönümünde, cuntanın televizyonundan "terörist" olduklarını seyrettiler. Eh... "terörist" olduklarına göre cezalarını da çekmek zorundaydılar. Binlerce işçi işsiz kaldı. Onlarcasına 12 Eylül'ün mahkemeleri tarafından kefen biçildi. İşsizlikten intihar edenler oldu. (*) Geride kalanlara ise, ilk hediye DİSK'in yapmış olduğu toplu sözleşeminin geçersiz kılınması oldu. Uzun yıllar asgari ücrete talim ettirildi. Fabrikalarda tam bir korku ve sindirme politikası uygulandı. Tarihi direnişlere sahne olmuş bir geçmişi olan fabrikaların işçileri "uysal köleler" haline getirildi.

1989 Haziran'ında Tariş İplik fabrikası işçileri sorulu-yanıtlı sohbetimizde 9 yıllık gelişmeyi çeşitli yönleriyle şöyle anlatıyorlardı:

Sohbetimize katılan işçiler, fabrikanın değişik bölümlerinde çalışıyorlardı. C.Erel, iplik fabrikası 'Vater' bölümünde çalışıyor. 19 yıllık işçi H.Demir, İplik fabrikası 'vater' bölümünde çalışıyor. 5 yıllık işçi. M.Demir iplik fabrikası 'penye' bölümünde çalışıyor. 7 yıllık işçi. M.Karakurt, İplik fabrikasında 'takımcı' 5 yıllık işçi. A.Eren, İplik fabrikası 'cer fitil' bölümünde çalışıyor. 1 1 yıllık işçi. M.A, İplik fabiraksı 'bobin' bölümünde çalışıyor. 6 yıllık kadın işçi. A.Dağ Pamuk depolamada çalışıyor.. Sö-

(*) Dört çocuğuyla birlikte aç kalan Nesimi Çınar adlı işçi kendini asarak intihar etti.

ze başlıyorlar.

"Biz" diyordu, H.Demir "Biz arkadaşlarımızın yıllar önce direnişte döktükleri kanlarıyla iç-içe çalışıyoruz". Anlatırken gözleri doluyor.Dişlerini sıkıyordu. Şaşırıyorum. Soruyorum, "Nasıl yani?". "Bak" diyor, "1980 direnişinde galiba yaralananlar falan olmuştu. Onların kan izleri hala duruyor. Yerlerde ve makinalarda kan lekeleri var. Bilirsiniz kan lekeleri kolay kolay çıkmaz". Sorumu değiştirip tekrar soruyorum, "Peki nasıl bir duygu taşıyorsunuz. Örneğin neler hissediyorsunuz?". Yanıt verirken suçluluk duygusuna giriyor. Sesi kısılıyor: "Arkadaşların çoğu durumun farkında değil. Bilenler ise suskun. Ama inanıyorum ki, her dakika üzerine basarak çalıştığımız bu izlerin üzerinde daha güçlü direnişler yaratacağız". 19 yıllık C.Erel arkadaşını desteklercesine yumruğunu sıkıyor, "işte bundan kimsenin kuşkusu olmasın". A.Erel devam ediyor, "insanın yaşadığı tarihi, geçmişini unutması mümkün mü?".

Fabrika şimdi ne durumda diyorum. "Gelin isterseniz 80'den alalım" diyorlar ve konuşmaya devam ediyoruz.

Yanlış hatırlamıyorsam' diyorum, 1980 direnişi öncesi fabrikanın mevcudu 2200 civarındaydı. Direnişten sonra İplik fabrikasından yüzlerce işçi çıkardılar. "İçinizde en eski ben olduğum için, isterseniz ben devam edeyim diyor C.Erel. Söze başlıyor:

"Bildiğiniz gibi, direnişten sonra, zaten direniş bunun üzerine başlamıştı ya; yüzlerce arkadaşımızı çıkardılar. Yerine MHP'nin militanları da dahil olmak üzere, Ege'nin köylerinden de olmak üzere, yüzlerce işçiyi getirip yerleştirdiler. Şu anda 600 kişilik bir eksiklik var. Tabi o dönem fabrika iki ay tatilde kalmıştı. Zaten çalışmaya başladıktan bir kaç ay sonra 12 Eylül darbesi oldu. Fırsat ya, fabrikadan DİSK'te atıldı. Gel bakayım Türk-İş, yani Teksif. Bu sendikanın bize yaptığı ilk hizmet, DİSK-Tekstil'in yapmış olduğu toplu-sözleşmeyi geçersiz kıldırmak oldu. Haklar bir bir geri alınmaya başlandı". Burada hemen araya girip soruyorum: 'Neler geri alındı?'.

"Aklına gelen ne varsa. Saymakla bitiremeyeceğim için, şunu söyleyeyim, üç kuruşluk asgari ücretin dışında herşeyi aldılar. Artık gerisini sen düşün". Peki diyorum, 80 öncesi bizim dönem mi iyi? Şimdi mi? Kızıyor. "Sen bizimle dalgamı geçiyorsun allah aşkına" diyor. Üzerine üzeri-

ne gidiyorum. 'Ama o dönemde Tariş "terörist"lerin yuvasıydı' diyorlar. "Teröristleri temizledik" diyorlar! Ne diyorsun?' Başını sallıyor. "Şu işe bak be! Onlar bizim üzerimize panzerlerle,tanklarla geldiler terörist biz olduk". Küfür sallıyor A.Erel, "kapılarda panzerlerin izleri var. Hepsi kırık dökük". H.Demir giriyor söze, "keşke bizde sizin döneminiz gibi olabilsek. Biz de hakkımız için direniş yapabilsek. Bize de 'terörist' desinler". Bu sözler üzerine hep birlikte gülüyoruz.

Soruyorum, çalışma koşulları nasıl?

Hepsi birden yanıtlıyor: "Nasıl olacak, afedersin eşek gibi". Devam ediyorum, 'ben vater bölümünü bilirim. Bizim dönemimizde, dört kişi 20 takım indirirdik. Şimdi nasıl?'

"Şimdi 43 takım indirmek zorundayız" diyor H.Demir. Penye bölümünde çalışan M.Demir yanıt veriyor: "Ben 10 iş yapıyordum. Şimdi iki katını istiyorlar". "Düşünebiliyor musunuz" diyor bayan işçi M.A., "ustalar gelip bizim tuvaletlerin kapılarını tekmeliyorlar".

İsterseniz şimdi sendikaya dönelim. Bildiğim kadarıyla 20 aydır yetkisizlik sorunu yaşanıyor. Teksif'le Öziplik-İş arasında yetki sorunu var. Neredeyse yılan hikayesine dönmüş. Nedir bu hikaye?

"Ben 1984 yılında işe başladığımda Teksif vardı" diyor H.Demir, "1989 yılında Öziplik-İş'e girmeye karar verdik. Aynı yılın ocak ayında Öziplik-İş çoğunluğu sağladı". 'Neden sendika değiştirme gereğini duydunuz?' diyorum. Hep birlikte "Teksif ve Türk-İş'in nasıl olduğunu bilmeyen var mı?" diyorlar. Kadın işçi M.A. devam ediyor, "Teksif Çiğli Şube başkanı Halil Demiroğlu tek kelimeyle işçi düşmanı bir adam. Atamayla gelmiş. Kendisine satıldığını söylediğimizde her defasında sırıtarak, 'bana metreslerim oy verse ben tekrar seçilirim' diyerek bizimle alay ediyordu". 'Neden Öziplik-İş soruma, "denize düşen yılana sarılır hesabı" diyorlar. Susuyorum.

'Sonra' diyorum...

Sözü A.Dağ alıyor, "1987'de Öziplik-İş çoğunluğu sağladı. Yetki için baş vurdu. Teksif itiraz etti. Uzun bürokratik işlemlerden sonra, tekrar Öziplik-İş'e verildi. Teksif bu defa bakanlık nezdinde yetkiyi iptal ettirdi. Ve sonuçta uyuşmazlığa gidildi. Mahkemeye intikal etti. Bildiğiniz gibi mahkeme yaklaşık yirmi aydır devam ediyor. Bir türlü çözüme varıl-

mıyor.

Amaç ne, mahkeme neden uzatılıyor?

C.Erel konuşuyor, "19 yıllık işçilik yaşantımdan öğrendiğim tecrübelerime dayanarak söylüyorum ki, bu durum işverenin bir oyunu. Ortada milyarlara varan bir para var. Yani iki bine yakın insanın iki yıllık toplu-sözleşme farkı var. Bunun sadece faizi yüzmilyonları buluyor. İşveren ve her iki sendika danışıklı dövüş içinde işi yürütüyorlar."

"Bence" diyerek söze giriyor H.Demir, "bence asıl önemli şey, Erel abinin dediğinin yanısıra, bizleri örgütsüzlüğe özendirmek. Yani sendikalara ve örgütlenmeye karşı soğutmak. Düşünün ki, yirmi aydır yetki süründe. Daha ne zaman biteceği de belli değil. Arkadaşlara gına geldi. Herkes neredeyse lanet olsun diyerek vurdunu duymaz bir tavır içine girecek.

Kafalarda örgütlenmeye olan güvensizlik giderek artıyor. Yarın daha devrimci bir örgütlenme, örneğin devrimci sendikaya girme gündeme geldiğinde arkadaşlar bugünleri hatırlayarak korkuyla yaklaşacaklardır. Amaç bence bu ortamı sağlamak".

"Bende H.Demir gibi düşünüyorum" diyor A.Eren. (*)

Soruyorum, 'Birliğiniz nasıl, geçtiğimiz Mart-Nisan aylarında, yüzbinlerce işçinin yaptığı eylemlerde siz ne yaptınız?'

Hep birlikte yanıt veriyorlar, "pek parlak değil, birlik değiliz". C.Erel devam ediyor konuşmaya, "zaten birliğimiz olmadığı için başımızda boza pişiriyorlar ya!". Sözü H.Demir alıyor, "Fabrikada arkadaşları Teksif'çi, Öziplik-İş'çi diye ayırıma tabi tutmuşlar. Aslında iki sarı sen-

---

(*) İplik fabrikasındaki bu durumun, 12 Eylül cuntasının gündeme getirdiği ve sayısız yerlerde uygulama olanağı bulduğu politikayla uygunluk içinde olduğunu düşünüyorum. Cuntanın politikası da işçileri örgütsüzlüğe özendirmeye, sendikalardan soğutmaya yönelikti. Bir yandan DİSK'e diğer sendikalara yönelik karalama kampanyalarını -Tabi DİSK bürokratlarının erdemleri de cuntaya epey malzeme sağlamıştı- sürdürürken; öte yandan ve en önemlisi olarakta sendikasız işyerlerine YHK daha öncelikle davranarak zam yapıyordu. Hatırlıyorum, cuntadan hemen sonra, Trakya Cam fabdrikası adlı bir işyerinde, uzun yıllardan sonra, cunta tarafından sendika olmadan "toplu-sözleşme" adı altında haklar verildiğinin propagandası yapılmıştı basında. Şimdi İplik fabrikasında böyle olmuyor da, sendikalar arası rekabetten yararlanılıyor. Tabi bunda mevcut sendikaların da görev aldığı açık.

dika bizleri bölmüş durumda. Bunda işverenlerin de büyük oyunları var tabi". "Bir dakika" diyor; C.Erel "eylemler döneminde biz de burada yürüyüş yapmak istedik. Daha kapıya çıkılmıştı ki, etrafta polis ekipleri görüldü. Sayımız zaten azdı. "Burada kimse bir şey yapmaya kalkmasın' dediler. En ufak bir harekete tahammülleri olmadığını söylediler. Biz aslında gene de birşeyler yapabilirdik. Ancak başta da söylediğimiz gibi, arkadaşlar arasında birliği sağlayamadık. Özellikle iktidar partisine ve diğerlerine, bir zamanların MHP gibi partilerine taraf olanlar bölünmeyi körüklüyorlar. İşveren de bunları tutuyor. Tariş zaten politik bir yer" (*)

Acil sorununuz, her halde yetkinin bir an önce çözümlenmesi. Bunun için ne yapmak gerekiyor?

Soruma A.Dağ yanıt veriyor, "biz referandum istiyoruz. Sendikayı bizler oylarımızla seçelim diyoruz". 'Ama referandum 12 Eylül yasalarınca yasak. 'Ayrıca bunun için de mücadele etmek gerekmez mi?'. "Biliyorum" diyor konuşmaya devam ediyor, "şöyle bir durum var. Yetki için uğraşan iki sendika aralarında anlaşıp referanduma gidebilirler. Bu durumda üstelik yasal bir engel de yok". 'Peki istediniz mi?' diyorum. Devam ediyor, "Öziplik-İş istedi ama Teksif istemedi".

A.Erel konuşuyor, "aslında Öziplik-İş'nde referandumu savunduğu yok. Burada çoğunlu alacağını düşündüğü için istiyor. Örneğin devrimci bir sendika karşısında olsaydı elbetteki istemezdi". H.Demir giriyor söze, "aslında biz referandum hakkımızı aldığımız taktirde ileride nasıl kullanacağımızı iyi biliyorlar. Zaten bunun için değil midir referandum yasak-

(*) O gün 007-15.00 arası çalışan C vardiyası, mesai bitiminde servislere binmeyerek, fabrikadan Çiğli'ye kadar yaklaşık 1 km. yolu yürüme kararı almışlar. Amaç sorunlarınıduyurmak. İşçiler işletmeden çıkıp, servislerin bulunduğu yerde polis ekip otolarını görünce, kitlesel olarak, yürüyüş yapmaktan vaz geçip servislere binmişler. Yaklaşık 350 kişiden onbeş-yirmi kişi yürümek istemiş. Polis müdahale edince onlarda kısa bir süre sonra yürüyememişler. Böylece eylem başarısızlıkla sonuçlanmış.

Eylemden kısa bir süre sonra, bir grubun, sorunlarını tartışmak ve eylemi değerlendirmek için toplantı yaptıklarını, kendi aralarında tartıştıklarını hatırlıyorum.

Hemen hepsinin üzerinde fikir birliği ettiği nokta, polisin müdahalesi ve kitlenin polisten çekindiğiydi. Bununla birlikte değişik yorumlar ileri sürüyorlardı.

Kimilerine göre yeterli propagandası yapılmadan ve diğer vardiyalara bile haber verilmeden yapılması yanlıştı. En ilgi çekici yorumu bir işçi yaparak şöyle konuşmuştu: —Ki

lanmış durumda. Bunlarda meşrulaştırmak istemiyorlar".

Son olarak, 'sorun öncelikle kendi gücümüz ve birliğiniz ve bunları gösterecek örgütlenmeleri yaratmak diyorum. Hep birlikte "evet öyle" diyorlar. Ve kendi hikayelerinden iki kitabı verip ayrılıyorum.

Bu görüşmeden sonra, 1989 Aralık'ın sonu gününde Gazeteler Şu Haberi Veriyordu:

"1990 Yılına Direniş'le Giriyorlar Tariş İşçileri".

Neler olmuştu. Direnişin Hikayesi Neydi? Nasıl Sonuçlandı?

Yine kendileri anlattı. Yine ben arada sorular sordum. Anlattılar:

"Bildiğiniz gibi" diyerek başladılar, "20 ayı geçen bir zaman süresi yetki sorunumuz askıda kaldı. Bunun çözümünün kendi gücümüzde olduğunu yoğun olarak tartışmaya başladık. Artık ağırlığımızı koymak zorundaydık. Hemen büyük çoğunluk arkadaşlarda şu düşünce oluştu. Yetki sorunu çözülsünde hangi sendika olursa olsun artık. Bu düşünce içimizdeki ayrılığın giderilmesinde katkısı oldu. Böylece değişik eylemlerle sesimizi duyurmaya karar verdik. İlk adım olarak, başlangıç tarihi 31 Temmuz olmak üzere üç günlük uyarı eylemi yaptık. Eylemimiz yemek boykotuydu." Tam burada sözlerini kesip soruyorum:

'Eylem tamamen sizlerin, yani İşçilerin insiyatifinde mi gelişti? Örneğin sendikacıların etkisi oldu mu?'.

"Tamamen kendimizin. Zaten bıçak kemiğe dayanmıştı. Fakat şöyle bir şey oldu. Teksif şube başkanı fabrikaya gelerek insiyatif koymaya çalıştı", diyerek konuşmalarına devam ettiler, "bu eylemimiz pasif direniş olmasına ve üretime bile etki yapmamasına karşın, fabrikanın etrafında sıkı güvenlik önlemi alındı. Katılım oranı yüksekti. Günlük basın dahi içeri sokulmadı. Eylemin sonunda şunu daha yakından gördük. Evet bizi oyaladıklarını. Düşünün, yirmi aydır yetki sorununa ilişkin bir türlü raporu hazırlamadılar denilen bilirkişiler, hemen toplanarak karar vermek

---

söylediklerine hemen herkesin katıldığını hatırlıyorum- Sözlerine, "ben asıl nedenin daha başka olduğunu düşünüyorum" diyerek başladı, "düşünün fabrika içindeki sohbetleri. Hatta tartışmaları hatırlayın. Arkadaşlar, yüzbinlerce işçi arkadaşlar seslerini yükseltiyor. Biz neden susuyoruz dediğimizde çoğunluktan aldığımız yanıt ne? İşte efendim, onların başında sendikaları var. Evet biz gerçeğin ne olduğunu, sendikaların nasıl hareket ettiğini belki biliyoruz. Ama çoğunluk arkadaşımız hiçte böyle düşünmüyor. Bence bunu aştığımız müddetçe birşeyler yapabiliriz. Başka bir işçi de şunları eklemişt: "Bence de başka bir sorun aramızdaki bu sendika ayrılığına son vermek".

zorunda kaldılar. Ki, yetkinin kime verildiğini bile açıklamak zorunda kaldılar. Halbuki, kime verildiğini öncelikle sendikanın açıklaması gerekirdi. Demek ki yetkinin kime, yani hangi sendikaya verileceği de çok önceden belliymiş. O halde neden bu kadar zaman halletmemişlerdi? Amaçlarını daha önce açıklamıştık. (*) Biz üç günlük yemek boykotu eylemimizle onları ayağımıza getirmesini bildik. Yetki tekrardan Teksif sendikasına verildi.

"Yetkiyi alan Teksif sendikası Çiğli Şubesi, 1300 kişilik fabrikada, daha önce sendikadan istifa etmeyen 600 kişi ile delege seçimlerini yeniledi. Bu delegeler sendika şube yöneticilerini seçeceklerdi. Bu delege seçimlerinde de kimlerin seçilmesi gerektiği sendikacılar tarafından önceden tesbit edilerek bizlere dikte ettirildi. Şöyle ki, toplam 80 delege seçileceği söylendi ve 100 kişinin aday olduğu açıklandı. Bu 100 kişilik listeden 80 taneside işaretli olarak bizlere dağıtıldı. Kısacası kendilerinin tesbit ettiği 100 kişiden 80 tanesini 'söz ve karar sahibi olarak' seçme hakkına sahiptik. Bu şartlar altında seçilen bu delegelerle şube kongresi yapılmış oldu. Değişen bir şey olmadı. Bir zamanlar bize küfür eden Halil Demirel ve ekibi tekrar seçildi.

"Böylece geçtiğimiz Aralık ayında toplu-sözleşme oturumları fiilen başlamış oldu. Üç oturum sonucu uyuşmazlığa varıldığı söylendi. Çok çabuk uyuşmazlığa varılmıştı. Bu kadar çabuk olması bizce sürpriz

---

(*)İşçilerin daha önce yaptıkları yorum. Toplu sözleşmeden sonra bir biçimde doğrulanmış oldu. Şöyle ki, '20 ay yetki sorunu neden sürüncemede bırakıldı?' sorusuna işçiler şu yanıtı vermişlerdi: "Ortada milyarlarca para var. Yaniiki yıllık toplu-sözleşme farkımız milyarları buluyor. Bu paraları paylaşıyorlar..." İşte bu doğrulandı. Nasıl mı? Şöyle: Bu fark geriye dönük olarak işçilere yansıtılmadı. Açıkçası verilmedi. Yazımızın ilerki aşamalarında da belirteceğimiz gibi, toplu-sözleşme Ocak 1990'da sonuçlandı. İşçiler yeni durumda net aylık -diğer sosyal haklar da dahil 700-750 bin aldılar. Geriye dönük olarak sadece 1.5 milyon verildi. Yani ortalama üç aylık fark. Peki 18 aylık geriye dönük fark ne oldu?

2- İşçilerin en dinamik kesimi Öziplik -İş'e geçer. Örneğin konuştuğum tüm işçiler, sendika değiştirme olayında Özeplik-İş'e üye olan işçilerdi. Dolayısıyla kongrede bu dinamik kesim saf dışı edilmiş oluyordu.

Bu örnek bir başka olguyu görmemizi gündeme getiriyor. Gelinen nokdada işçi sınıfının en dinamik kesimi mevcut sendikalara muhalif oluyor. Bu kaçınılmaz. Sendika değiştirmeye kalkıyor. Ancak bazen bu durum bir yanılsama olarak, altematif sizlikten dolayı, bir sarı sendikadan çıkıp, bir başka sarı sendikaya geçme biçiminde de gerçekleşebiliyor.

olmadı. Sendikacılar 'ellerinden geldiği kadar direndiklerini' işverenin isteklerine yanaşmadığını, böylece anlaşmanın mümkün olamayacağını söylemek zorunda kaldılar".

Şimdi bir dakika diyerek araya girip soruyorum. 'Sizce neden sürpriz olmadı? İşveren neden yanaşmadı. Sendika neden kısa sürede oturumlardan kalktı? Ya da 'direnmek' zorunda kaldı?

"Bir kere sendikacılar yıllardan beri bizleri satmışlardı ve işverende bu duruma alışmıştı. Tekrar aynı tavizleri isitiyordu. Bunun için sendikanın isteklerinin yarısına bile yanaşmadı. Örneğin geçmiş haklarımız verilmek koşuluyla bayram parası ve yakacak yardımı dahil net ücretin en az 800 bin civarında olması sendika tarafından istenirken, işveren buna karşılık 450 bin veriyor ve geçmiş hakları da yok sayıyordu. Sendika işverenin bu tutumuna yanaşmadı. Kendinin de bulunduğu noktadan geri adım atamadı. Atamazdı. Çünkü, bizim daha önceki üç günlük yemek boykotumuzda -O zaman şimdi yetkili olanlar- bize söz vermişlerdi. Ayrıca yıllarca asgari ücretle çalışmıştık? Artık daha fazla hak kayıbını kaldıramayacağımız biliniyordu. Bağırış-çağırışlar arasında bunu defalarca belirtmiştik. Anlayacağınız sendikanın ileri sürdüğü ücret limitinin biraz eksiği bile bizim için saplantı olmuştu. Her ne pahasına olursa olsun vazgeçmek yok diyordu hemen herkes. Nitekim, görüşmeler tıkanınca, sendikacılar bizim bu tepkimize ve gücümüze baş vurmak zorunda kaldılar. Ve böylece 25 Aralık günü üretimi düşürerek ikaz eylemimiz başlamış oldu. Sendikacıların da kararıyla. Burada hemen bir noktayı daha belirtelim. Sendikacılar bize uyuşmazlığa gidildiğini söylemişlerdi. Böyle söylemelerine karşın, uyuşmazlık zaptı tutulmamış. Nitekim eylemimiz sonucu işveren sendikayı tekrar görüşmeye çağırdı. Ancak bu görüşmede de değişen bir şey olmadı. Biz işe eylemimize sakal bırakma ve yemek boykotunu da ekleyerek devam ettik. Ve 1990 yılının ilk eylemini yapan fabrika olmanın onurunu alırken; 10 Yıl Önceki Şanlı Direnişimizin Yıldönümünü, Direnişimizle Selamladık.

Görüşmelerin, 9 Ocak günü Ankara'da kesin sonuca bağlanacağı söylendi. Aynı gün akşam saat 20.00 civarı gelen bir haberle görüşmelerin olumlu geçmediği iletildi. Bunun üzerine atmosfer yükseldi. Biz üretimi -iki vardiya- fiilen durdurmuş olduk. Yani şalteri indirdik diyebili-

riz. Bu durum pek beklenilmeyen birşeydi. İşverenle birlikte sendikacılar da şaşırdılar. Sendikacılar, önleme yoluna giderek, 'eylemin sonucunda gelebilecek saldırılara karşı bizleri savunamayacaklarını' belirtip, eylemden sorumlu olmadıklarını da ima ettiler. Öte yandan biraz da birilerine de hedef gösterir tavıra girdiler. Bu durum arkadaşlarımızın bir kısmında moral bozukluğu yarattı. Direniş azminde olumsuz etki yaptı. Üretimi durdurma eyleminden vazgeçildi. Ancak direnişimiz tamamen kırılmadı.

Burada tekrar araya giriyorum. Peki neden olumsuz etki yaptı? diyorum

"Bir takım sendika yanlısı arkadaşlar yüzünden" (*) diyerek, konuşmalarına devam ediyorlar, "Üretimi düşürerek devam ettik. Zaten sendikacılar da buna razı oluyordu. Sonuçta 23 Ocak salı günü sözleşmeyi imzalamak zorunda kaldılar."

İsterseniz şimdi de toplu sözleşmenin sonuçlarına ve kısa zaman geçmesine karşın; toplu sözleşmeden sonra fabrikadaki duruma değinelim.

"Sözleşmeyle ücretlerimiz, bayram parası, yakacak yardımı vs. içinde olmak üzere net 700-750'ye yükseldi. Dört ikramiye alacağız. Geriye dönük haklar olarak, 1.5 milyon alacağız. 18 Aylık fark güme gitmiş oldu. Anlaşmayı sendikacılar açıkladı. Düşünün bizlere küfür eden sendikacılar kahramanca alkışladılar. Ücretlerimizin asgari ücretten, bir anda yediyüz bine yükselmesi arkadaşlarca büyük bir olay olarak karşılandı. Nitekim, bir arkadaşımız bu duruma ilişkin o gün şöyle demişti: 'Şimdi bu insanlara ne anlatsak hikaye'. Fabrikamız şu anda ise durgun".

Şimdi tüm bu gelişmeler içinde Tariş İplik Fabrikası örneğinde ortaya çıkan olguları görmek gerekiyor.

Dikkat edilirse, gerek sorularımla, gerekse zaman zaman düştüğüm

---

(*) Ben bu soruma ilişkin verdikleri yanıtlara pek tatmin olmuyorum. Toplusözleşme döneminde, işçilerin büyük çoğunluğu, bulundukları noktada sendikaya sarılıyor. Nedeni biraz karmaşık. Birincisi ve en önemlisi, burada herhalde atılma korkusunu yaşıyor. Bu durumda sendikayı bir güvence olarak görüyor. İkincisi, toplusözleşme görüşmelerini sendikacılar yürütüyor. Sendikacılara karşı çıkmakla, ya da şöyle diyelim, onların söylediğinin tamamen dışına çıkarsa kaybedeceğini düşünüyor.

dip notlarla, önemli noktaları yakalamaya çalıştım. Bununla birlikte şu noktaların altını çizmek gerekiyor:

Sendika değiştirme işçilerin yasal hakları olarak geçer. İşçiler sarı sendika Teksif'ten, bir başka sarı sendikaya Öziplik-İş'e -niçin değiştirdiklerini, ya da neden Öziplik-İş'e geçtiklerine daha önce dipnotumda değindim- geçmek istiyor. Geçtiği sendika çoğunluğu sağlıyor. Yetkiyi bile alıyor. Ancak, ayrıldığı sendikanın engeliyle karşılaşıyor. Teksif devlet bürokrasisine dayanarak bu hakkı engellemeye çalışıyor. Başarıyor. Parantez Bir: Sarı sendikayla devlet bürokrasisinin iç-içe çalıştığı somutlanmış oluyor. Bu defa Öziplik-İş, bir başka bürokrasiye dayanarak Teksif'in engelini aşmaya çalışıyor. Durum yargıya intikal ediyor. Mahkeme sürüncemede bırakılıyor. Nedenini daha önce belirtmiştik. İşçiler aylarca bürokrasinin ve mahkemenin, yasaların kararını bekliyor. Bir noktaya geliyor. Kendine dönüyor ve kendi gücüne başvuruyor. Kendi korkusunu da yenmeye çalışıyor. Yemek boykotu yapmaya başlıyor. Tüm dikkatleri üzerinde topluyor ve yetki sorununu çözdürüyor. Hem de bilirkişilere. Ve işçilerin şu kadarlık gücü ve eylemi, bürokrasinin de, mahkemelerin de, yasaların da üzerinde yer aldığı bir güzel ortaya çıkıyor.

İkincisi: İşçiler uzun süre asgari ücrete talim ettiriliyor. Bu durum canına tak ediyor. Eyleme atılıyor. Ufku ve istekleri, o zamana kadar kendisine verilen, ya da içinde bulunduğu bilinç düzeyi ile sınırlı. Bu sınır sendikanın almış olduğu haklara yakın oluyor. Bununla yetiniyor. Yaşamını buna uygun hale getiriyor. Çelişkisini eylem yapacak dereceden daha geri alanlara doğru çekiyor. Yumuşatıyor. Toplu sözleşme dönemindeki hareketlilik ve eylemlilik, toplu sözleşmeden sonra yerini durgunluğa, rehavete bırakıyor. Bir daha ki canlanmanın ne zaman olacağı şu noktalara bağlı oluyor:

a- Konjektürel duruma, b- ekonomik olarak yoksullaşmaya ne kadar uğradığına c- ufuklarının ne kadar genişleyebildiğine, bir başka anlatımla, öne süreceği taleplerle ve bu taleplerin karşılanıp karşılanamayacağı. İşçilerin ufuklarının ve taleplerinin genişlemesi ve bunları elde etmesi; onların arasındaki sosyalist faaliyetle, kendi öz örgütlenmelerini yaratmalarıyla doğru orantılı olacağını düşünüyorum.

Üçüncüsü: İplik fabrikası örneği, "Bahar Eylemlerini", daha bir üst noktada deklare etmiş oluyor. Şimdi buradan "Bahar Eylemleri"nin çok yönlü değerlendirmesine geçmek istiyorum.

BAHAR EYLEMLERİ

"Ne doğada mucize olur, ne de tarihte. Ancak tarihin her ani dönemeci ve özellikle her devrim, öylesine bir içerik zenginliği sunar, savaşım biçimleri ve karşı karşıya bulunan güçler arasındaki ilişkilerin öylesine beklenmedik ve öylesine özgün bileşimlerini ortaya koyar ki, saf birine çok şey mucize gibi görünebilir"

(Lenin-Uzaktan Mektuplar)

Bahar eylemlerini enine boyuna, derinliğine analiz edip, ileriye dönük önermeler çıkarmak için; eylemlerin gündeme geldiği konjektürel durumu, eylemlerde rol oynayan etkenleri tüm yönleriyle doğru saptamak gerekiyor. Tüm verileri yerli yerine oturtmadan, birbirini doğuran ve etkileyen olguları bir bütün olarak görebilme olanağını yakalamadan yol alınacağını düşünmüyorum. Hemen herkesin altını çizdiği, şu noktanın, çok daha karmaşık olduğunu düşünüyorum: "Bahar Eylemleri, Türkiye İşçi Sınıfının, dünyada bir örneği dahi görülmemiş, özgül eylem biçimleri olmuştur". Bunu, Türkiye İşçi Sınıfı bilimcilerinin, Marksistlerin analiz ederek, olguları ortaya çıkarıp yazılı deneyler halinde ileriye yönelik önermeler yaparken, dünya proletaryasının mücadelesinde ışık olacak biçimde deney labaratuarına katması gerekir. Bunu yaparken, dikkat edilmesi gereken noktanın, olayları ve olguları öznel isteğimiz için değilde; nesnel gerçekliği içinde görmek olduğuna inanıyorum. Eğer başarabildiğimiz ve tüm yönlerini, arasındaki neden ve ilişkileri hesaba katabildiğimiz taktirde, doğruya yakın tahliller yapabileceğimizi düşünüyorum.

NİÇİN BAŞLAMIŞTI?

12 Eylül 1980. Generaller İktidara El koydu. Tüm dervimci-demokrat direniş odaklarına, top yekün savaş açıldı.. Amaç bir yönüyle belliydi. "24 Ocak Kararları" engelsiz uygulanacak. Gelinen noktada tamamen tıkanan bağımlı kapitalizmin krizi, her yönüyle çalışanların esas olarakta işçi sınıfının sırtına bindirilecekti. Ülke "dikensiz gül bahçesi ve ucuz emek cenneti olacaktı! Özellikle de işçilerin kendilerini savunacak tüm silahlardan yoksun bırakılması gerekirdi. Öğle de oldu. Direniş odağı olabilecek tüm örgütlenmeler dağıtıldı. Sendikalar kapatıldı. Grevler yasaklandı. İşçilerin kaderi cunta tarafından oluşturulan faşist YHK'na teslim edildi. 12 Eylül cuntası, 1983'te sivilleşerek devam etti. Ediyor. Devamı Özal iktidarı kuruldu. Bu "sivil cunta" döneminde, toplu-pazarlık sistemine yeniden geçildi. YHK'nın ücretleri belirleme sisteminin yanısıra, sendikalarla -işveren arasında artık toplu pazarlık yapılacaktı.. Bu sendika, Amerikancı sarı sendika ve cunta döneminde devlet sendikası haline getirilen Türk-İş'ten başkası olamazdı. Böylece geldik 1989 yılına. Bir kez daha toplu pazarlık -toplusözleşme- dönemiydi. Söz konusu toplusözleşme, KİT'ler de -Kamu İktisadi Kuruluşu- çalışan yaklaşık yedi yüz bin işçi adına Türk-İş ile, KİT patronları ve Devlet arasında yapılacaktı.

Cuntanın sivil devamı, 24 Ocak Kararlarının mimarı, eski MESS başkanı ve Türkiye'nin başbakanı "ucuz emek cenneti" savunucusu zat ve KİT patronları alışmışlardı. % 35'ten fazla ücret vermeyiz dedi. 9 yıl aradan sonra bizde artık daha fazla boyun eğmeyeceğiz dediler içiler.

"Önce yüzlerce Tekel işçisi eylem yaptı."

"Gölcük tershanesinde çalışan Harb-İş üyesi binlerce işçi İzmit yolunu kestiler."

"Yürüyüş yapmak isteyen Haliç Tershane işçileri polisle çatıştı".

"Grevi ertelenen Karabük ve İskenderun Demir-Çelik işçileri yürüdü. Miting yaptı. Halk esnaf, işçileri desteklemek için dükkanlarını açmadı."

"İşçiler fabrika duvarlarını aştı, sokağa döküldü."

Ve Mart-Nisan ayları, her gün her saat proletaryanın hareketine tanık oldu.

Sokaklar "merhaba proletarya" dedi, "sizleri çok özlemiştik".

Ve proletarya öldü, hiç bir şey beklenemez diyen çok bilmiş akade-

misyenlerin suratlarında bu eylemler bir tokat gibi patladı. Dostlar kulak verdi.

Neden Neydi?

Eylemlerin başlamasında görünürdeki neden toplu-sözleşmelerin tıkanmasıydı. İşçiler gidişe dur diyordu. Daha fazla yoksullaşmak istemiyor. 9 yıllık yoksullaşma ve hak kaybının bir nebze de olsa, giderilmesini istiyor. Sendikalarını da zorluyor ve iktidarla-işverenin % 35'lik sadakasını kabul etmeyeceğini belirtmek için, "açık" seslerini yükseltiyor. Sakal bırakıyor. Yemek boykotu yapıyor. Topluca oturuyor. Ve bu sesler, şimdi belirtmeye çalışacağımız bir dizi olguların da bir araya gelmesiyle, vizite kağıdı ellerinde, sokaklarda daha bir gür yankılanmaya başlıyor. Binlerce işçinin hemen hergün, onlarca yerde sokağa çıkması eylemlerin doruk noktası oluyor.

Eylemlerin Boyutlanmasındaki Etkenler:

1- Sendikaların Rolü: Eylemlerin başlamasında, gelişmesinde ve daha bir yaygınlaşmasında, ne tek başına işçilerin, ne de sendikacıların tek başına rolü vardır. Karşılıklı olarak birbirini etkilediğini görmek gerekir. Eylemin ilk etapta başlamasında, kesinlikle işçilerin kendileri etken olmuştur. Yani ilk eylemi, hem sendika, hem de işveren ve iktidar temsilcileri üzerinde baskı unsuru olmak üzere işçilerin kendileri başlatmışlardır. Bu ilk hareket sınırlıdır. Eylemlerin boyutlanması ve kitleselleşmesinde ise, sendikacıların rolü olmuştur.

Bu nasıl olmuştur? KİT işkolunda çalışan ve Eylül korkusunu yıkmış, ya da şöyle diyelim, daha duyarlı işçilerin bulunduğu bir takım işyerlerinde, işçiler kendiliğinden -hatta buralarda komitcler oluşturarak- sendikacılara rağmen eyleme başlamışlardır? Bu eylemler genellikle,yemek boykotu, sakal bırakma vs. biçiminde olmuştur. Bağlı bulundukları sendika şubelerini aşmışlardır. (*) Daha sonra sendikacılar çeşitli nedenlerle

(*) Sendika şube başkanı, telefonla Genel Merkezi arıyordu: "Diğer şubelere bağlı fabrikaların işçileri sokağa dökülürken, bizim burası sakin duruyor. Her şey kontrolümüz altında. Bu bizim başarımızdır." Şube başkanı bu durumu kendine övünç kaynağı olarak görüyordu. Bu telefon, Harb-İş sendikası İzmir Şube başkanına aitti. Sendikanın İzmir Şubesine, Karşıyaka Alaybey Askeri Tershanesi işçileri üyedirler. İşçiler söz konusu şubeye gidiyor, toplu sözleşmeye ilişkin gelişmeleri öğrenmek istiyor. Sendikacıdan aldığı yanıt: "Ben prensip sahibiyim. Kimseye birşey söyleyemem". İşçilerin kendi kaderleri kendilerinden saklanıyordu sendikacılar tarafından. "Sizler bizi satıyorsunuz" diyordu işçiler. Şube başkanı, "burayı terketmezseniz polis çağırırım" diyerek işçileri polisle tehdit ediyor-

-bu nedenleri daha sonra belirteceğim- eylemleri desteklemeye başlamıştır? Bu defa eylemler belirli fabrikalardan çıkıp, değişik fabrika ve işyerlerine sıçramıştır? Büyümüştür. Bundan cesaret alan daha geri ve çekingen konumdaki işyerlerinde çalışan işçiler harekete geçmiştir. İktidar partisi dışındaki, tüm burjuva partileri de, altında başka amaç yatsa da destek vermek zorunda kalmıştır. Eylemler tüm toplum nezdinde haklı yere oturarak destek bulmuştur. Bu desteği bulan işçiler, eylemlerini böylece yüzbinler olarak aylarca sokaklarda sürdürmüştür.

Eylemlerin yaygınlığının bir nedeni de, KİT işyerleri olmasından kaynaklanmaktaydı. Bunun nedeni, KİT'lerde işçi çıkarımlarının, özel sektöre göre daha düşük olmasıdır. İşçiler bu sektörde, işten atılma korkusunu, özel sektöre nazaran daha az yaşamaktadırlar.

Gerek sendikacıların, gerekse de burjuva partilerinin işçileri desteklemesinin birbirini etkileyen ve iç-içe gelişen bir dizi nedenleri var. Öyleki, bu nedenlerden herhangi birine vurguyu yapmak, diğerlerini hesaba katmamak, bizi yanılgıya götürür. Eylemlerin 1989 yılında yoğunlaşması 1989 yılının kendi özelliğinden de kaynaklanmaktaydı.

Kim Niçin Desteklemişti?

Belirterek ilerleyelim, iktidar 12 Eylül cuntasının sivil bir devamıdır. 80 cuntası hemen hemen tüm yönleriyle, ANAP iktidarı tarafından sürdürülmektedir. 1989 yılına gelindiğinde, toplumun her kesiminde 12

---

du.

Bir kaç gün sonra, bu defa telefon eden Sendika Genel Merkezi'ydi ve şube başkanına sitem ediyordu: "Hani sizin şubede her şey sakindi. Peki bu yürüyüş ne?". İşçiler bir gün önce yürüyüş yapmışlardı. Karşıyaka Alaybey Askeri Tershane'de çalışan yaklaşık 450 işçi, diğer bazı eylemlerin yanısıra, sendikanın tutumuna rağmen defalarca yürüyüş yaparak, Bahar Eylemlerine katılmışlardır. Bu yürüyüşleri, işyerinden karşıyaka merkezine kadar 500 metrelik mesafeyi içermiştir. Bu eylemlerin gerçekleşmesinde etkin olan işçiler, durumu şöyle anlattılar:

"Diğer işyerlerinde durum nasıl, bilmiyoruz ama, bizim burası karışık.Çok sayıda arkadaşımız, Şıh denilen adamların etkisi altında. Anlayacağın bir nevi tarikat. Şıh'lar ne dese, onu yapıyorlar. Eylemler döneminde, hem sendika şubesi, hem de Şıh'lar engel olmaya çalıştılar. Bizim kendi eylemimizden bir kaç gün önce, Gölcük Tershanesinde çalışan bir kaç teknissyen arkadaş çalışmak üzere bizim buraya geldiler. Zaten o günlerde eylemlerin yoğun olarak yaşandığı yer Gölcük'tü. Bizim de dikkatlerimiz oradaydı. Gelen bu arkadaşlar bize, oradaki eylemlerin nasıl başladığını, nasıl harekete geçtiklerini, üstelik sendikacıların da desteklemek zorunda kaldıklarını defalarca anlattılar. Arkadaşların yardımı, fabrikamızdaki potansiyeli iyice yükseltti. Harekete geçmemizde etkili oldular. Şıh denilen adamlar ikna edildi. Biz de yürüyüşü gerçekleştirdik. Yani bizim buradaki eylemlerin gerçekleşmesinde Gölcük Tershanesinin etkisi olmuştur.

Eylül cuntasına karşı muhalefet, onun sivil devamına karşı da yönelmiş durumdaydı. İktidarın toplumsal temeli giderek zayıfladı, 26 Mart seçimleriyle de % 80 gibi bir oranın karşı olduğu ortaya çıktı. Diğer burjuva muhalefet, yıpranan bu iktidara karşı, toplumun tepkisini kendi potalarında tutmak amacıyla, kullanma yoluna gitti. Bu anlamda, işçilerin yığınsal ve toplum üzerinde giderek meşru zemine oturan eylemlerini destekleyerek, ANAP iktidarına karşı kullanmak istemişlerdir? Elbetteki işçilerde, mevcut iktidarın yıpranmış olmasından ve burjuva muhalefetin - değişik nedenlerle de olsa destekler tavır içine girerek- kendilerini halkı ve meşru görmelerinden cesaret alacaklardı. Aldılar da. Bu bir.

Sendikacıların eylemleri desteklemlerinin bir nedeni, 1989 yılının sendikacılar açısından önemi. 1989 yılı sendika kongreleri yılıydı. Koltukların sağlama alınması gerekirdi. Zira dalga koltuklarından edebilirdi. Bu durum bariz olarak görünüyordu. Bu da iki.

Diğer burjuva partilerinin, işçi eylemlerini mevcut iktidara karşı baskı olması için desteklemeleri, sendikacılar vasıtasıyla da olmuştur. Türk-İş içerisindeki DYP'li ve SHP'li sendikacılar, elbetteki parti politikalarına paralel hareket etmişlerdi. Bu da üç. Tüm bu nedenlerle, eylemleri desteklemek zorunda kalan sendikacılar, desteklemekle birlikte, bazı işyerlerinde, özellikle taşradaki kuruluşlardaki eylemleri bizzat kendileri organize etmişlerdir? (*) Bunu soğukkanlı bir şekilde görmek gerekir.

Şimdi, hem burjuva partilerini, hem de sendikacıların, yukarıda belirtilen nedenlerle eylemleri desteklemeleri, üç aşağı beş yukarı görünen şeydi. Ancak her iki cephenin -hem sendikacıların, hem burjuva partilerinin - tutumunun bir başka safhası daha olduğunu düşünüyorum. Burada

---

(*) Kuruluşundan itibaren istisnasız, herhangi bir eyleme tanık olmamış ve özellikle de taşrada bulunan işletmelerde işçilerin eylem yapmalarının altında, sendikacıların aldığı kararları görmek gerekiyor. Bu sendikacılar zorunlu kalmış olsalar bile, bu gerçeği değiştirmiyor. Ben, İzmir'de Demir Yolu ve Yol-İş'e bağlı işçilerin eylemlerine bizzat tanık oldum diyebilirim. Demiryol-İş sendikası, İzmir ve civarındaki üyelerini trenle toplayıp, İzmir Alsancak Garına getirmişlerdi. Sayıları hemen hemen 6 bin civarındaydı. Önlerinde sendikacılar vardı. Alsancak meydanında önemli bir gösteri oldu. Trafik durdu. İşçiler, alandan dispansere kadar yaklaşık 200-300 metrelik yolu bir saatlik bir zamanda yürüdüler.

Yine Yol-İş'in Bornova yolu üzerindeki DSİ işyerinde, sabah saat 7 civarı üzerinde "açız" yazılı tişörtlerle Bornova İzmir yolunu kesip gösteri yaparken, konuşmayı Yol-İş I. nolu şube başkanı yapmıştı.

tartışma anlamında bir saptama yapmak istiyorum.

Eylemlerin gündeme gelmesinde esas güç ve öncülük işçilerin kendisine aittir? Bu tartışılmaz. Sendikacılar ve diğerleri desteklemese de eylemler olacaktı. Ama boyutları tartışılır. Sendika ağaları ve burjuva muhalefet bu potansiyeli gördüler. Onlar, eylemlerin yaygınlaşmasına ve yığınsallaşmasına etken olsalar da, eylemleri destekler tavra girerek, başka yönlere doğru, geriye, mevcut yasaların içine hapsetmeye doğru çekmeye çalışmışlardır. Bu doğrultuda çaba harcamışlardır? Israrla şunu vurguluyorlardı: "Arkadaşlar biz haklıyız. Ama yasalara da saygılıyız. Bizi yasadışına itmek isteyenlere itibar etmeyeceğiz." Buna paralel olarakta, burjuva partilerinin ve özellikle de sosyal-demokratların dillerinden düşürmedikleri nakarat: "ANAP iktidarı işçileri sokağa dökmek istiyor". Böylece işçilerin sokağa çıkmasını bir provakasyon olarak değerlendirip, demagoji yaparak düzeni korumaya çalışıyor. Tüm bu vurguların amacı açıktır: İşçilerin Bilincinde Yasaların Tartışmasız Yer Etmesini ve üstünlüğünü sağlamak.

Şu çok iyi biliniyor ki, ya da bilinmelidir ki, kapitalizmde varolan yasalar -en demokratik bile olsalar- sonuç itibariyle sömürüyü, ücretli köleliği güvence altına almak için varolurlar. Her kimki bunu böyle söylemiyorsa, o proletaryaya ihanet ediyor demektir. Ücretli kölelik sisteminin uşaklığını yapıyor demektir? Kaldı ki, bugün Türkiye'de varolan yasaların % 99'u faşist ve burjuva anlamda bile anti-demokratik yasalardır. Gene bilinmelidir ki, insanlar sonuç itibariyle etkisi altında kaldığı ve saygı duyduğu şeye pek karşı gelmezler. Sömürü toplumlarında yasalar en demokratik bile olsalar, yasa koyucular tarafından sistemin varlık koşulu gözetilir. Geniş yığınlar bu yasaların konulmasında etkisi olamadığı halde, bu yasalara boyun eğmekle, sistemi tanımış olur. Yasaların icazeti altında varlık gösteren, örgütlülük ve hareketliliğiyle kapitalistlerin koyduğu yasaların çerçevesinde var olan bir sınıftan toplumsal devrimi beklemek ahmaklık değilse de, kötü oportünizmdir. İhanetliktir. (*)

Kesinlikle görmek gerekiyor, gelinen noktada sendikacılar, işçi eylemlerinin doğrudan karşısında bir tutum alarak, sendika ağalığı yapıla-

---

(*) Yanlış anlaşılmaması için değinmekte yarar görüyorum. Yasal haklar için mücadele etmeyi, ya da yasaların sınırlarını genişletmek için mücadele etmeyi yadsımıyorum. Ancak üzerinde durduğum nokta ve saptamanın genel mantığı, kitlelerin ve işçisınıfının kendi yasallığını, kendi mücadelesinden alması? Kendi gücünü bilince çıkararak, mevcut yasaların bir yönüyle o gücü sınırladığını, hakimiyeti altına aldığını görmesidir.

mayacağını kavramış durumdalar. İşçi sınıfı mücadelesi radikalleşerek 'sol'a kaydıkça, mevcut sendikaların yönetiminde Şevket Yılmaz'lar dahi olsa "sol" kararlar alınacağını, "sol" nutuklar atılacağını unutmamak gerekir.(*) Unutmamak gerekir çünkü, sendikalar bu kararlarla, söylemlerle işçileri kendi sınırları içinde tutmak zorundadırlar. Sınıfı eylemliliğinin ve radikalliğinin sendikacıları aşarak gelişmesini, özellikle de sendika ağalarının kader birliği yaptığı kapitalistler istemiyor. Görülebilir ki, bu günkü konjektürelde işçi sınıfının hareketliliği her an sendikacıları aşmaya elverişlidir.

Durumu Türkiye kapitalizmi açısından en açık biçimde TİSK -Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu- başkanı Refik Baydur ifade ediyor. 15 Mart 1990 tarihli Cumhuriyet gazetesinde Hakan Kara imzalı, İzmir çıkışlı haberi olduğu gibi veriyorum:

"Türkiye İşveren Sendikası Konfederasoynu -TİSK- Başkanı Refik Baydur, Türkiye'de son dönemde giderek yoğunlaşan işçi eylemlerine dikkat çekerek 'işçiler eylemlerden sonra bir şeyler almanın verdiği hazla sendikaları solladılar. Sendikalar bu gün trafik memurluğu yapmaktadır' dedi. Baydur, işçi kanadı liderlerine 'enflasyonun hesabından toplu sözleşme sistemine kadar her şeyi yeniden görüşebiliriz' çağrısını yaptı. Baydur ayrıca yeni sözleşme sistemleri üzerinde tartışılması gerektiğini de dile getirdi.

(*) Son Türk-İş kongresinde alınan kararları bu temelde değerlendirmek gerekir. Türk-İş'in kongre kararlarına bakarak Türk-İş'in "Sol"a kaydığı tesbitleri yapılmaya başlandı. Ben bu anlayışı, her şey bir yana, bürokratik sendikal anlayışın "sol" mantığı olarak değerlendiriyorum. Bu mantık bizleri, tehlikeli yanılsamalara ve yanlışlara sürükleyebilir. Son kongrede, Türk-İş içerisindeki, en gerici sağcı kişilerin yönetimi alması biryana -bu zaten biliniyor- konfederasyonun, tüzük program başta olmak üzere, her hücresine sinmiş, yerleşmiş, gelenek haline gelmiş bürokratik anlayışında ne gibi gedikler açmıştır? Kongreyi ve sonrasını değerlendirirken öncelikle bu noktaları görmek gerekir. 12 Eylül cuntasına karşı, toplumda oluşan potansiyelin Demirel'i nasıl ki, "demokrasi" şampiyonluğuna soyundurmuşsa; Türk-İş içerisindeki potansiyel, konjektürel durum ve gelişen işçi hareketi, sağcı sendikacıları "sol" kararlar aldırmaya zorlamıştır. Türk-İş'in gerçekten 'sol'a kayabildiğini, değişmeye başladığını iddia edebilmek için, göz boyamak için alınan ve bir türlü uygulanmayan, kağıt üzerinde kalan üç beş kongre kararına değil; sendika içi demokrasiye ilişkin, işçilerin kendi temsilcilerini kendilerinin seçimine ilişkin,toplu sözleşmelerde, grevlerde ve diğer tüm sorunlarda işçilerin katılımının önünün ne kadar açıldığına ilişkin gelişmelere ve değişmelere bakmak gerekir. Nihayetinde sendika ağalarına muhalif işçilerin, bir dahaki kongreye kadar, sendika ağaları tarafından, adı işverene verilerek atılmayacağının garantisine bakmak gerekir.

"Türkiye'de son dönemde giderek yoğunlaşan işçi eylemlerinin '1987 ve 1988 yıllarında yapılan yanlışlardan' kaynaklandığını vurgulayan TİSK Başkanı Refik Baydur, Cumhuriyetin sorularını yanıtlarken; 'Bu tarihlerde eyleme taviz verilmiştir. Ara zamlar yapılmıştır. Toplu sözleşme masalarında günün şartlarına göre problemlerini çözmek için yöntemler düşünülmemiştir. Bunda işçi kanadının da günahı vardır. İşveren kanadının da hükümetin de' dedi. İşçilerin eylemden sonra birşeyler alabilmenin verdiği hazla sendikalarını solladığını, giderek sokakta çözüm aramaya başladığını vurgulayan Refik Baydur şunları söyledi:

'Bunlar olumsuz gelişmelerdir. Bu gelişmeler diyaloğu koparmaktır.Toplu sözleşme düzenini rencide etmekte, dejenere etmektedir. Bu gelişmenin düzlüğe çıkması, içinde işçi-işveren kanatlarının biraraya gelip işçinin ve işletmenin beraber yaşaması şartlarını beraberce düşünmelidirler'.

Baydur işverenlere, 'toplu sözleşmede hesabınızı iyi yapın. Vereceğiniz rakamlar grevlerle bile değişmeyecek rakamlar olsun. Bu hesaplar bakkal hesabı, Mahmut paşa pazarlığı olmamalı' uyarısında bulundu. Baydur, işçi kanadı liderlerine de 'enflasyonun hesabından toplu sözleşme sistemine kadar herşeyi yeniden görüşebiliriz' çağrısını yaptı ve dünyada bu konudaki son gelişmelere dikkat çekerek şu görüşleri dile getirdi:

'Dünyada işkolu sözleşmeleri yavaş yavaş yeni kişisel, maddi imkanlara doğru terk ediyor. Bu bir yeniliktir. Örneğin Almanya'da artık tek bir ücretle bütün Alman işçisi bağlanmıyor. Tabanlar tesbit ediliyor, işletmelerin iş kollarının verimliliğine göre ferdi kazanç imkanları düşünülü-

---

Bunları tartışırken bile, 12 Eylül'ün bizleri hafıza olarak, teorik olarak ne kadar gerilere götürdüğünü düşünmekten kendimi alamıyorum. Sormak gerekiyor. Önce kendime soruyorum. Geçmişte, DİSK bürokratlarını hangi kriterlerle sağcılıkla suçluyorduk? Şu anda Türk-İş kongresinde alınan kararları, DİSK bürokrasisi çok daha ileri düzeylerde uygulayabiliyordu.

Burada altını çizmeden geçmek istemediğim bir saptama yapmak isityorum. Türk-İş iliklerine kadar işlemiş sarı sendikacılık yapısıyla, her dokusu değişmediği sürece,ne kadar "sol" kararlar alırsa alsın, varacağı nokta en iyimser haliyle DİSK bürokrasisinin yeri olacaktır. O nokta da asli görevini yerine getirmeye, sınıfı frenlemeye çalışacaktır. Siyasal alanda "sınıfın çıkarı için" sosyal-demokrat partileri destekler. Bizde filmi bu defa böyle seyrederiz. "Ulusal Demokratik Cepheye" Türk-İş'le varınız.

Tüm bu satpamalara karşın, Türk-İş içerisinde çalışmak gerektiği görevi Leninistlerin vazgeçilmez görevlerindendir.

yor. Bu yeni yöntemleri düşünmeliyiz. İsveç bile eski sistemden vazgeçmek üzere". Haber böyle.

Şimdi ben bu konuşmanın içinde, bir dizi olgunun yanısıra şunu görüyorum: (*)

Bahar eylemlerinin gösterebildiği gibi, işçi sınıfı ve yığınların eylemi ve gücü karşısında hiç bir yasa tutunamıyor. Binlerce insan sokağa çıkmış, vizite eylemi adı altında yürüyüş yapıyor. Bu toplu bir gösteridir. "Gösteri ve Yürüyüşler Kanunu"na ters düşüyor. Kolluk kuvvetleri bastırmak (**) istiyor. Savcılar dava açıyor. Ancak onbinlerce insanı engellemek ve yargılamak mümkün olamıyor. Böylece, işçiler kendi meşruiyetlerini kendi eylemlerinden, güçlerinden alıyorlar. Düşünün, kendi meşruiyetlerini, mevcut yasalardan değil, kendi eylemliliğinden, kendi gücünden alan ve bunu gören bir işçi sınıfının sokağa çıkması, bu gün ekonomik muhtevalı ve kendinden olsa da, bunu gelenek haline getirmesi, yarın örgütlü ve Devrimci bir önderlikle çanların kapitalizm için çalması anlamına gelir. Zaten Bahar Eylemleri,daha bu günden bir gelenek yaratmış durumda. İşte, TİSK Başkanı Refik Baydur, daha şimdiden çanların korkulu sesini duyar gibidir.

Bahar Eylemleri Bir Yükseliş mi?

Burada Engels'e başvurmak istiyorum. "Tetiği siz çektiniz bay burjuva. Savaş kabulümüzdür..." diyordu Engels. Şimdi burada bir saptama yapabiliriz. Tarihsel olarak, saldıran taraf hep kapitalizm ve burjuvazi olmuştur. Proletarya, kapitalizmin saldırılarına ve sonuçlarına karşı mücadele vermek zorunda kalıyor. Bu mücadelenin birbirini etkileyen, hatta doğuran üç cephesi var. Birbirine bağlı ve iç-içe olan, ekonomik, politik,

---

(*) Refik Baydur'un 'dünyada işkolu sözleşmelerinden, yavaş yavaş yeni kişisel maddi imkanlara doğru terk ediyor' tesbiti ve konuda Türkiye kapitalistlerine hazırlanma çağrısı, uzun vadede işçi sınıfının örgütlenmesini parçalamak ve engellemek planı olarak değerlendirilmelidir? Sınıfı kendi içinden vurarak, sınıf içinde imtiyazlı kesimler yaratmaktır. Bu da, sınıfı güçlü çıkışlarını engellemeye ve kapitalizme entegre etmeye yöneliktir. Ancak, bu politikanın yaşama şansının ne kadar olacağı, işçi sınıfı devrimcilerinin çalışmalarına ve Türkiye ekonomisinin dayanma gücüne bağlı olacaktır. Bu anlamda kolay olmayacaktır. Yaşama şansı yoktur. Ancak, devrimci politikalarımızı yaparken, böylesi bir ihtimali gözden kaçırmamalıyız.

(**) Güvenlik kuvvetlerinin müdahalelerine, İstanbul Haliç Tershanesini örnek olarak verebiliriz. Bilindiği gibi, polis işçilerin yürüyüşüne engel olmaya kalkmıştır. Polisle işçiler arasında tartışmalar kavgaya dönüşmüş, sonuçta işçiler tekrar yürümüşlerdir.

ideolojik cephe. Savaşımın ağırlıklı olarak hangi cephede yoğunlaştığı, biraz kapitalizmin saldırısına bağlı olmasına karşın, esas olarak proletaryanın hangi cephede direnişi yarattığı ve devam ettirdiğine bağlıdır. Burjuvaziyle proletarya arasındaki savaşım, her iki sınıfın tarih sahnesine çıkışıyla birlikte varola geldiği bilinir. Ekonomik, politik ve ideolojik cephede seyreden bu savaşımı ve buna ilişkin grevlerin, direnişlerin, birbirini etkilemesi, birbirine dönüşmesi konjektürel durumla yakından ilgilidir. Ayrıca, proletaryanın örgütlülüğü ve savaşımda var olan öncülüğün rolünü de konjektürel durum içinde değerlendiriyorum.

Rosa Luxsemburg şöyle demişti:

"Siyasal grevler ve ekonomik grevler, kitle grevleri ve kısmi grevler, gösteri grevleri ve savaşçı grevler, tek bir işkolundaki genel grevler ve bir kenti kapsayan genel grevler, barışçı ücret mücadeleleri ve sokak kıyımları, barikat savaşları bütün bunlar birbirine dönüşür, birbirinin yanı sıra gelişir, birbirine dönüşür, birbiriyle çakışır... Ve bu olguların hareket yasası da çok açıktır.. Bu yasa, kitle grevlerinin kendisinde ya da onun teknik özelliklerinde değil, devrimin güçlerinin siyasal ve toplumsal ilişkilerinde yatmaktadır." (Kitle Grevleri üzerine Maya Yay.) (*)

Bahar eylemleri değerlendirilirken, eylemin işçi sınıfı mücadelesinde bir yükselişi ifade etmeyeceği saptamaları yapıldı. Gerekçe olarak, normal toplu sözleşme dönemi olduğu, işçilerin "açlığı" bayrak yaptıkları ve sendikaların insiyatifinde bağıtlanan toplu sözleşmeden sonra eylemlerin tamamen düştüğü, 1 Mayıs'a ve Sendika Kongrelerine taşınmadığı vs. ileri sürüldü. Belirtelim, tüm bu gerekçeler doğru. Ama bu gerekçeler, yine de Bahar Eylemlerinin sınıf mücadelesinde bir yükselişin dönüm noktası olduğunu gölgelemiyor. Ortadan kaldırmıyor.

Türkiye bağımlı kapitalizmi ve Devleti, 12 Eylül Cuntasıyla, proletarya ve tüm emekçi halk güçlerine top yekün bir savaş başlatmıştı. Bu savaşa, daha doğru ifadeyle saldırı, siyasal, ideolojik ve esas olarakta Ekonomik mecralarda devam ediyordu. Ediyor da. Proletaryanın, daha ileri sendikaları kapatılmış, "bir ekmek bir hırka" politikası hakim kılınarak,

---

(*) Bu duruma en güzel örneği, 1980 Tariş, Ant-Birlik, Çuko-Birlik direnişlerini verebiliriz. Bir çok yerde, defalarca ve defalarca hatırlatmaya çalıştığım gibi, "Tariş Direnişi"nin talebi, "İş ve Can Güvenliği" idi. yani işçiler işlerinden atılmak istemiyorlardı. Ki bu talep için günlerce devlet güçleriyle çatıştılar. Yaşamsal talepten hareketle, gündeme gelen direniş, politik boyutlara yükselerek devam etti.

çok söyledikleri, "ucuz emek cenneti" yaratılmıştı. İşçi sınıfı devletin bu saldırı politikasına tam dokuz yıl yanıt verecek tepkiler ortaya koymamıştı. Ta ki bahar eylemlerine kadar. "Bahar Eylemlerini", İşçi sınıfı açısından, devletin ilan ettiği savaşın -saldırının- ekonomik cephede karşı çıkışı olarak, kabulü olarak değerlendiriyorum. Bu anlamda, bulunduğu alandan ileriye doğru atılmış bir adım, bir yükseliş olarak görüyorum.

Daha somut örnekle şöyle de açabiliyorum: Dokuz yıldır, sendika ağaları 12 Eylül Cuntasının ürünü olan Yüksek Hakem Kurulu ve İşveren temsilcileri istedikleri gibi toplusözleşme yapıyordu. İşçiler ise seyirci durumdaydı. Bahar eylemleri bu gidişata dur dedi. Bu geleneği yıktı. Bana öyle geliyor ki, işler artık eskisi gibi gitmeyecekti. Zaten Bahar Eylemlerinden sonra, toplusözleşmesi gündeme gelen sayısız işyerinde benzer eylemlerin yapılması ve devam etmesi, bir geleneğin oluştuğunu ve Bahar Eylemleri'nin bu anlamda kalıcı izler bıraktığını gösteriyor.

Kimilerince bunun sınırlı kalması ve dalganın yerini durgunluğa bırakması, yükseliş olmadığının göstergesi olarak gösterildi dedik. Bu yanılgıydı. Dinamikleri yeterince kavramamaktı. Böylesi bir mantık yükseliş olarak neyi alıyor? Bilemiyoruz ama, eğer işçilerin fabrikaları işgal etmeleri, yada siyasal taleplere yönelmeleri olarak görüyorlarsa, fabrikalar işgal edilmedi ama, siyasal taleplerin eylemlerin içerisinde yer yer gündeme geldiğini görebiliriz. Örneğin, sokağa çıkan işçilerin, "açız" sloganlarının hemen yanında "Özal istifa", "Demokrasi istiyoruz" sloganları yer alıyordu. Bu olgu Lenin'in saptamalarına uygun düşmekteydi: ".... Ama sosyal demokratların görevi, ekonomik bir temel üzerinde siyasi ajitasyonla sona ermiş olmaz, onların görevi sendikacı politikasını, sosyal demokrat siyasi mücadeleye çevirmektir; iktisadi mücadelenin işçilerin kafalarında yerleştirdiği siyasi bilinç kıvılcımlarından yararlanarak işçileri sosyalist siyasi bilinç düzeyine yükseltmektir " (Lenin Ne Yapmalı, sf. 95, Evren Yay.) Ben Bahar eylemlerinde Lenin'in sözünü ettiği kıvılcımların çok daha geniş oluştuğunu düşünüyorum. Ancak onun "sosyalist siyasi bilinçle" ya da çalışmayla nasıl bütünleştirmemiz gerektiği sorunu, ayrı bir sorun. Buna ileride değineceğim. Nihayetinde Bahar Eylemleri'de, ekonomik ufuklu, kendiliğinden gelme ve çoğu yerde Sendika Çeperini aşmayan bir durumdu. Rosa'nın belirttiği biçimde,siyasal ve politik eylemlere dönüşecek ilişkiler zaten yoktu.

Şu sözlerin bir çok şeyi ifade ettiği kanısındayım:

"Eğer bir araçtan sağlanabileceğinden daha fazlası istenirse, eğer

bir aracın kendi doğasının imkan verdiğinden daha fazlasını sağlayabileceğine inanılırsa, aralıksız biçimde yanlışlara düşülür, tümüyle demagojik bir eylemde bulunulur." (İtalya'da İşçi Konseyleri Deneyi, Belge Yay.)

İşçiler Sendikaları Neden Aşamadılar?

Bu ara başlığı, şöyle de atabilirdim: "Sendika bürokrasisini aşamadılar." Bunun yetersiz kalabileceğini düşündüm. Buna karşın, ara başlıktan sendikaları yadsıdığım, sendikal örgütlenmeleri küçümsediğim imajının çıkabileceğini de unutmuyorum. Hemen belirteyim,sendikalar, işçi-sınıfı örgütleri olarak vazgeçilmezdir. Ancak sınıfın doğrudan örgütlenmeleri, salt sendikal örgütlenmeler değildir. Buna indirgenemez. Diğer özyönetim organları, örgütleri vardır. Olmalıdır. Sınıf eylemliliği temelinde,kendisini ifade edecek yönetecek organlar yaratır. Yaratmalıdır da. Dünya işçi sınıfı tarihinde, sayısız örneklerini bulduğumuz bu organlar, örgütler, İşçi Konseyleri, Fabrika komiteleri, işçi komiteleri, Sovyetler vs. biçimde ortaya çıkmışlardır. Hemen hepsini ortak yanı, sınıf örgütleri olarak, aynı zamanda "doğrudan demokrasiyi" temsil etmeleri, kendi kendilerini yönetme deneylerini geliştirmeleridir. Bu durum bir yönüyle de yarının toplumun bugünden yaratılmasının koşuludur. Bu organlar Devrimci durumlarda iktidar alternatifi konumuna yükselirler.

Yığınların talepleri ve bu talepler için harekete geçtiği anlarda, hareketliliğin ve eylemliliğin yürütülmesinde yönetici organ olabilen ve bu nedenle ortaya yaygın olarak çıkan, var olabilen komiteler, konseyler vs. belirli ölçülerde, kendi varlığını, o andaki aldığı biçimi ve fonksiyonu eylemin talepleriyle belirleyebilir. Bu anlamda, öne sürülen taleplere, sınıf ve kitle mücadelesini seyrine göre değişik biçimlere dönüşebileceği gibi, kendiliğinden yok olabilirlerde. Ancak böylesi örgütlenmelerin yaygınlaştırılması ve kalıcı kılınması, özellikle de işçi sınıfı devrimcilerinin vazgeçilmez görevlerinden olmalıdır.

Şimdi yeniden Bahar Eylemlerine dönerek, başlıktaki sorumuza iki anlamda yanıt verebiliriz.

I.ncisi, yüzbinlerce işçinin sokağa taşan hareketliliğine karşın, bu hareketi yönetecek, yukarıda belirtmeye çalıştığımız, örgütlenmeler, organlar yaygın biçimde yaratılamamıştır? Böylesi bir deneye girilmemiştir. Eylem kararlarının alınmasında ve uygulanmasında, komiteler yok denebilecek kadar azdı. Bir kaç işyerinde eylem komitelerinin gündeme gelmesi bu gerçeği değiştirmiyor.

2.ncisi; Toplusözleşmenin sonucu itibariyle, sendika ağalarına teslim olunmuştur. Yani sonucu tayin eden taraf, yine sendika ağaları olmuştur.(*) Toplu sözleşme işçilerin isteklerinden küçümsenemez oranda uzak, bizzat sendika bürokrasisi ve işveren taraflarının uygun görebildiği noktada bağıtlandı. Hemen şunu da diyebiliriz tabi. İşçiler ağırlıklarını koymasalardı, sendika bürokrasisine kalsaydı, alınan rakamlar iki sıfırlı bile olmazdı. Bu da doğru. Ama zaten o zaman, eylemler üzerine bu kadar tartışma yapmamız ve bunun bir yükselişi ifade ettiğini söylememiz de anlamsız olurdu.

Saptadığımız noktaları açmaya çalışalım:

1.nci nokta da, Türkiye işçi sınıfı ve diğer kesimlerin, kendi yönetim organlarını gündeme getirmemesi, salt "Bahar eylemleri"ne özgü olmadı. Bunu çok yönlü nedenleri ve tarihsel bir arka planı, geçmişi var. Durum, sınıf açısından, bir yönüyle sınıfın kendi nesnel gelişiminde, bir yönüyle de Türkiye sosyalizminin perspektifinde yatmaktadır.

Nedin sınıfın nesnelliği? Kısaca değinmek gerekir.

Türkiye kapitalizmi, 1940'lardan sonra, üretken alanlarda faaliyete yönelmesiyle, işçi sınıfı nicel olarak gelişmeye başlamıştır. Bu gelişme 50'lerden sonra hızlanmıştır. 1940'larda nicel olarak gelişmeye başlayan işçi sınıfının örgütlenmesi, özgeci olmasına karşın, ciddi olarak bu tarihlerde başlamıştır diyebiliriz. O dönemin sosyalistlerinin önderliğinde kurulan sendikalar, 1946 yılında, 6 aylık kısa bir zaman süresinde hızla örgütlenebilmiş, burjuvazi gelişen durum üzerine sendikaları yasaklamıştır. Buna rağmen, uluslararası deneylerden dersler çıkarmış olmalı ki, genç Türk burjuvazisi ve özellikle de Amerikan emperyalistleri, sendikal alanı boş bırakmadılar. Türk-İş'i kurdurttular. Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu -Türk-İş- emperyalistler ve işbirlikçi burjuvazi açısından işçi sınıfını denetim altında tutabilme girişimi olarak doğdu. (**) Asli görevi mücadeleyi frenlemek. Bu dönüm noktasıdır. O halde burada bir

---

(*) İşçiler eyleme çıkarken, ücret bazında 9 yıllık hak kaybının karşılığı olarak % 500'lerin üzerinde bir istekleri vardı. Ve bundan geri adım atmayacaklarını, eylem süresince dile getirmişlerdi. Sendikacılarla, işveren ve hükümet arasında toplusözleşme sonuçlandı. Netice en yüksek rakamla % 300 bile olmadı. Birkaç fabrikadan, birkaç yüz kişinin dışında, sonuç suskunlukla karşılandı.

(**) Türk-İş 1952 yılında kuruldu. Kuruluşunda Amerkan Gizli İstihbarat Örgütü - CİA'nın- ajanları uzman olarak bulundu. Bu gün bile, Amerikan tekellerinin denetiminde olan ve Genel Merkezi Amerikada bulunan AAFL üyesidir. Genel Başkan Şevket Yıl-

noktanın altını çizmek gerekiyor; çocukluk dönemi diyebileceğimiz yaşta, burjvazi tarafından kontrol altına alınmak istenmiş, kendi örgütlenmesini, sendikasını kendisinin, kendi mücadelesinin üzerinde yükselmesine fırsat vermeyerek, böylesi tarihsel bir mücadele deneyinden yoksun bırakmıştır. (*)

1960'lara gelindiğinde, işçi sınıfının mücadelesi, sendikal alanda daha ileri mücadeleye sahne olmuştur. Türk-İş'e alternatif daha ileri sendikal konfederasyon, DİSK -Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu- kurulmuştur. 1967. Buna karşın, DİSK'in kurulması bile, Türk-İş içerisinde uzun yıllar kalmış, sendikal anlayışlarını oradan almış, bürokrat sendikacılardan bağımsız olmamıştır. Dahası işçi sınıfı zorlu mücadelelerine karşın, sendikal bürokrasiden bağımsız hareket edebilme, onu aşma geleneğine varamamıştır. Dolayısıyla 60'ların sonu ve 70'ler dönemi bir bütün olarak, 15-16 Haziran direnişine rağmen, DİSK'le Türk-İş arasındaki ücret alma yarışında taraf olmuştur. Bu ekonomik anlayışın cenderesinde kaldığından dolayı olsa gerek ki sendikal örgütlenmenin dışında, yaygın biçimde, doğrudan yönetim organlarını yaratacak örgülenme

---

maz'da dahil, Konfederasyonun yönetiminde bulunmuş sayısız sendika bürokratının AAFL eğitiminden, yani Amerikan eğitiminden geçtiği herkesce bilinen bir şey.

(*) 1917 Şubat ve Ekim Devrimini inceleyen Sorbonne üniversitesi öğretim üyesi JEAN ELLEİNSTEİN- Başak Yayınlannca türkçe'ye çevrilen "DEVRİMLER DEVRİMİ" adlı eserinde, Çarlık Rusya'sında "İşçilerin Yaşamına" ilişkin incelemesinde şu saptamayı yapıyor:

"Sendika, grev gibi işçi haklarını savunma araçlarına gelince: bunlardan yararlanmak zordu. Köyden gelen bu işçiler, uzun süre işverenlere direnemediler. Bunun bir nedeni de sendikalann yasa-dışı, grevlerin yasak olmasıydı. İlk sendikalar, 1905 devrimi arifesinde yasadışı olarak kurulur; St.Petersburg Basım İşçileri Sendikası böyledir. Aynı yılın ekim ayında, sonra 1906'da, bir yasa sendikaların yaşamına sözde izin verir. Ama kent sendikaları ilk ulusal ve mesleki sendikaların örgütlenmesini yasaklar. Memurlar, banka memurlarına ve tarım işçilerine sendika üyesi olma hakkı verilmez. Varolan sendikaları polis sıkı sıkıya denetlemekteydi. Yönetim, her türlü araçla bu sendikalann örgütlenmesini önlemeye çalışmıştı. 1906 ile 1910 arasında 550 sendika feshedildi, 600 sendikanın kurulmasına izin verilmedi; sendikal çalışmalardan dolayı 900 işçi tutuklandı. 400 işçi de Sibirya'ya sürüldü.

"Sonuç gerçek kitlesel sendika örgütlerine sahip olmanın olanaksızlığıdır. Bunun çok önemli sonuçları vardır. Çünkü sendika hareketi zorunlu olarak, politik örgütlenmelere yönelecektir. Bu hiç kuşkusuz, Rus sosyal-demokratlannın politikasını kolaylaştırıyordu. Yine bu reformcu akımın gelişmesini engellediği gibi Bolşeviklerin bu dönemde büyük işletmelerde sıkıca örgütlenme olanağı bulmalan bir ölçüde açıklamaktadır..." (sayfa 23-24)

deneylerine girmemiştir. (*)

İşçi sınıfının sendikal bürokrasinin engelini aşarak, sendikal örgütlenmenin dışında, onun yanı sıra, ya da onunla eş güdüm içinde,kendi yönetim organlarını, örgütlenmeleri, fabrika komiteleri, konseyler vs. deneylerini yaşayamamasının bir nedeni yukarıda belirtmeye çalıştığımız olgular ise; diğer bir nedeni de, Türkiye sosyalizminin anlayışı idi. Bu anlayış yıllarca sınıf örgütlenmesine ilişkin, özellikle de sendikal pratikte, sendikal bürokrasinin kurallarında oynamıştır. Sendikal bürokrasiyle yarışmaya kalkmıştır. Denebilir ki, istisnasız, -Yeraltı Maden-İş- deneyi hariç tüm çevrelerin, grupların geçmişteki sosyalizm ve örgütlenme anlayışlarının da, komiteler konseyler vs. örgütlenme, bir başka ifadeyle, işçi sınıfının ve diğer halk kesimlerinin, doğrudan kendi kendilerini yönetme organlarını yaratma perspektifi ve öngörüsü yoktu. İşçi sınıfına böylesi bir perspektifle ve çalışmayla yanaşmıyorlardı. Propaganda yapmıyorlardı. Tüm bunların yanı sıra, sosyalistler zaten varolan anlayışlarıyla bile, işçi sınıfıyla çakışmamışlardı. Elbetteki sınıf içerisinde faaliyet yürütülmüştür.

Nihayet 1989'a gelindiğinde işçi sınıfının bir gerçeği daha vardı. Adeta "bir geleneği, bir yazgıyı" yaşayarak gelmişti. Son yirmi yıldır, her dört ya da beş yılda bir yığınsal çıkışlar yaşanmıştı. Toplu çıkışlara ek olarak tek tek çıkışlar ise, geleneğin bir başka boyutuydu. Bir kaç örnek sıralayalım. 15-16 Haziran Direnişi sonrasındaki yoğun kıyımlar. 1976'ya gelindiğinde, 16 Eylül DGM'ye -Devlet Güvenlik Mahkemeleri'ne- karşı yapılan direniş ve "büyük grev" olarak anılan MESS grevinin ertelenmesindeki tasfiyeler. 76'dan 80'lere gelindiğinde, Devletin açık savaşına karşı, Tariş, Ant-Birlik, Çuko-Birlik, Tekel vs. yerlerde başlayan direnişlerin arkasından başlayan ve 12 Eylül darbesiyle doruğa varan kıyımlar. Nihayetinde hem bu örneklerde, hem de tek tek işletmelerde yaşayan gelenek, önemli bir olguyu gösteriyordu. Atılan işçilerin çoğunluğu, sınıf bilinçli, ileri ve devrimci, sosyalist işçilerdi. İşte, sosyalistlerin 12 Eylül'cuntasının saldırısı sonucu uzun yıllar hareket olanaklarının daralmasını da eklediğimizde, 1989 Türkiye'sinde işçi sınıfı, devrimci, ileri ve sosyalist unsurlarından büyük ölçüde soyutlanmıştı. Her şeye karşın,

(*) DİSK'in örgütlenmesinde, gerekse mücadelede Kavel, Sungurlu, Derbey direnişleri gibi bir dizi direniş ve zorlu grevlerin yaşanması, Türkiye İşçi sınıfın mücadelesinde önemli bir birikim yapmıştır. Ancak buralarda bile sendikal bürokrasinin dışında örgütlenmeler, yönetim organları deneyine girmemiştir. Bu tarihlerde, özgün örnek olarak Alpagut Direnişi gösterilebilir.

kendisini "Bahar eylemleri"nde de bir kez daha deklare ettiği gibi, militan eylemlerin yaşandığı ve sendika ağalarının daha az insiyatif sahibi olduğu işyerleri, devrimci ve sosyalist işçilerin daha bir yoğun olduğu yerlerdi. Bu noktaya bir başka açıdan tekrar döneceğim.

2.nci nokta. 1989 Baharında işçiler bir toplu sözleşme dönemi yaşıyorlardı. Böylesi bir geçmişe de sahiplerdi. Nihayetinde içselleşmiş talepleri biran evvel sonuca bağlanmasıydı. O güne kadar şunu görüp yaşamışlı. Toplu sözleşme görüşmelerini sendikalar yürütür. Üstelik salt sendika yöncticileri katılır bu görüşmelere. Çoğu yerde işçiler, hatta her yerde taslakları sendikacılar hazırlarlar. Bazen de işçiler ancak sonuçtan haberdar olurlar. (*) Sistem hep böyle işlemiş. Sendika ağalarını dövüp kovsa bile -ki bu tavırları da sınırlıydı- onu örgüt olarak tanıyacak. Taki, o sendikaya alternatif, en az ona yakın güçte olan, ya da şöyle diyelim, toplu sözleşme yapabilecek konumda bir sendika var oluncaya dek. Veya, kendileri doğrudan toplusözleşme yapabilecek örgütlenme ve bilinçlenme derecesine varana dek. Bu durum işçi sınıfın şu anda yığınsal olarak var olan bilincinin yansımasıdır. Bunun içindir ki, "bağımsız" ve yeni kurulan sendikalar ilgi göremiyor. Bağımsız sendikaların örgütlenmemesinin ve kısa vade de ilgi görememesini bu nesnellikte aramak gerekir. Zaten cunta da, bunun için değil midir ki, devrimci sendikaları kapattıktan sonra, sendikalar yasasına % 10 baraj sistemini koymuştur. (**)

İşlc "Bahar Eylemler"inde sendikaları aşmamanın arkasında bu nedenler saklıydı.

(*) 26 Mart 1990 tarihli Cumhuriyet gazetesinde, Tarım-İş'in grevine ilişkin, Mehmet Faraç imzalı, haber-röportaj vardı. Bir bölümünü buraya alıyorum;

Haber şöyle:

"Musa Tatman, İbrahim Çelik ve Dedo Çoban, Tarım işletmeleri Genel Müdürlüğünün 39 işyerinde süren grevlere katılan binlerce işçiden yalnızca bir kaçı. Ceylanpınar Çiftliklerinde çobanlık yapan bu üç kişi..."den ...." Çoban Tutman, kaçak tütününden sardığı sigarasını keyifle içerken ekliyor; 'Ben grev falan bilmezdim. Dediler ki hak böyle alınır. Getirdiler buraya gözcü diktiler bizi. Benim istediğim devletin hakkımı vermesi. İstediğimizde derdimize çare değil, ama ne yapalım ekonomi azmış..."

(**)Bilindiği gibi, 12 Eylül cuntasından sonra yürürlüğe giren ve şu anda yürürlükte olan, sendikalar ve toplu sözleşme yasasına göre, bir sendikanın, herhangi bir işyerinde yetki alabilmesi ve toplu sözleşme yapabilmesi için, salt o işyerinde çoğunluk sağlaması yetmiyor. Sözkonusu işyerinin girdiği işkolu genelinde çalışan işçilerin toplamının % 10'nu üye kayıt etmesi gerekir. Yani, diyelimki, Tekstil üzerine üretim bir fabrikada çalışan bin kişiden yandan bir fazlasını üye yaptık, bu yetmiyor. Tekstil işkolunda çalışan iki yüz bin kişi varsa, onun da en az yirmi bini sendikanın üyesi olması gerekiyor ki, bin kişilik işyerinde toplu sözleşme yetkisi alabilsin. Bunu da pratikte ne kadar "kolay" olduğu malum.

SONUÇ YERİNE; ORTAYA ÇIKAN OLGULAR, OLASI GELİŞMELER, ÖNERİLER:

Gelinen noktada, sınıf hareketindeki gelişme ve değişmeleri kendimce yaşanan örneklerle anlamaya, analiz etmeye çalıştım. Yer yer gerilere doğru, tarihsel gelişmelere doğru soyutlamalarda bulundum. Çalışmadaki Muradım bulunduğum noktadan, ileriye dönük önermelere temel oluşturacak dinamikleri, olguları, olgular arasındaki, neden-sonuç ilişkilerini yakalayabilmek. Sınıf mücadelesinin olası seyri üzerine önermeler yapmak, öncelikle yaşayan ve devam etmekte olan gerçeğin, nesnelliğin ortaya çıkardığı olgulardan hareketle yapılır. Bu, "somut durumun somut tahlili" ilkesi ve Marksizmin "kitlelerden öğrenip kitlelere öğretme" önermesinin vazgeçilmez koşuludur.

Gelinen noktada, yüzlerce işçi eyleminden, işçi olayından ilginç ve diğerlerini de belirleyebilecek bir kaç örneği aldım. Tüm yönleriyle incelemeye çalıştım. "Bahar Eylemleri'ne ve sonrasına baktım. Şu olgulara varabildim:

1- Sendikal örgütlenme, işçi sınıfının örgütleri olarak vazgeçilmezdir. (*) İşçi sınıfı devrimcileri kaçınılmaz olarak bunun içinde ve yöne-

---

(*) "Sendikalar" diyordu Lenin, "tarihsel bakımdan gerekli olmakla kalmaz. Proletarya diktatörlüğü koşulları altında bütünü ile bu koşulların içine aldığı sanayi proletaryasının tarihsel bakımdan vazgeçilmez bir örgütüdür de." (Sendikalar Üzerine Söylev, Moskova 1920, Çevrien Sol Yay. Marks, Engels, Lenin, İşçi Sınıfı Partisi Üzerine, sf, 402)

timlerinde yer almak zorunda. Bu örgütlenmeler, en gerici anayasalarda bile işçilerin hakkı olarak geçiyor. Mesela 12 Eylül anayasasında yer alıyor. Peki bu hakkı işçiler nasıl kullanır? Sendikasız işyerlerinde -ki sendikasız işçi sayısı milyonlara varıyor- işçiler mevcut yasalara güvenerek bu haklarını kullanmaya, sendikalaşmaya kalktıklarında kendilerini kapının önünde bulabiliyorlar. Yasal hakkı olduğunu iddia ediyor. İşvereni mahkemeye veriyor. Sonuç değişmiyor. Bir başka yerde, bir başka fabrikanın işçileri bu hakkı kullanırken, kendi gücüne güveniyor. Gerektiği yerde gücüne baş vuruyor. Şalteri indirebiliyor. Örgütlenmesini başarıya ulaştırıyor. Şu olgu ortaya çıkıyor: İşçilerin gücü yasa oluyor.

2- İşçiler kendiliğinden sendikal bilince varabiliyor. Ötesi konusunda yetersiz. Kendiliğinden sendikal bilinci aşamıyor. Direnişler yaratsa da bu böyle oluyor. Bunu aşma görevi sosyalistlere düşüyor.

3- İşten atılmaların nedenleri sayılmayacak kadar çeşitlilik arz ediyor. Bu konuda işverenler yasal olarak yeterince güvence altına alınmış durumda. İşçiler için tek çözüm kendi güçleri ve bunu kullanmaları oluyor.

4- Türkiye'de "Bahar Eylemleri"yle gelenekselleşen yeni bir durum ortaya çıkmıştır. İşçilerin kendiliğinden eylemleri ve sokağa çıkabilme özelliği.

5- Kendiliğinden eylemler, sınıf hareketinin yükselmesinde etkin rol oynuyor. Bu eylemler kendisini bir başka alanda, örnek alınması gereken bir noktada şöyle gösteriyor: "Yığınların gücü ve eylemleri karşısında hiç bir yasa tutunamıyor. İşçiler meşrutiyetlerini, mevcut yasalardan değil, kendi gücünden ve eyleminden alıyor. Bu olgu hem sendika bürokrasisini, hem kapitalistleri ürkütüyor.

6- Türkiye işçi sınıfı, örgütlenme ve bilinç olarak sendikal bilinç ve örgütlenme sınırını, istenilir derecede, büyük oranda henüz aşmış değil. Tarihsel olarak, öz-yönetim organlarından, komiteler, konseyler deneyinden yoksundur. Bu deneyleri yeni yeni, son derece sınırlı olarak gündeme getirmekte.

7- Gerek "Bahar Eylemleri"nde, gerekse daha sonra, sendikaların dışında, ya da sendikalarla birlikte komitelerin oluştuğu yerler, devrimci ve sınıf bilinçli işçilerin daha yoğun olduğu işyerleri oluyor. Yani bulunu-

lan noktada, komitelere sıcak bakan işçiler, devrimci işçiler oluyor. Bu durum, işçilerin doğrudan örgütleri olan öz-örgütlenmelerin, tarihsel olarak yaşanmış deneylerin dışında, bir başka yanını ağırlıklı olarak ortaya çıkarıyor. Kendiliğinden ve eylemliliğin içinde ortaya çıkan bu organların, bu defa iradi olarak oluşturulması ve değişik biçimlerde kalıcılaştırılması.

8- Komiteleşme ve organların kalıcılaşması, bilinçlenme olgusuyla paralellik taşıyor. Bu nokta, işçi sınıfı devrimcilerine, örgütlenmede yakalamaları gereken halkayı veriyor. Sınıf içinde **Devrimci Kadro çalışması.**

Gelecek anlamda;

9- Bulunduğumuz noktadan itibaren işçi hareketinin radikalleşmesi kaçınılmaz. Bu radikalleşmenin emareleri patlayan grev dalgalarıdır. Radikalleşmenin, ya da doğrusu şöyle diyelim, hareketlenmenin orta ve uzun vadede nasıl evrileceği kesinlikle **Önderlik Sorununa** bağlı olacaktır.

Bugün sağ sendikal bürokrasi, "sol" kararlar almasına karşın, işçi hareketini şu haliyle kendi cenderelerinde boğamayacaklarını itiraf eder duruma gelmişlerdir. Nitekim Hak-İş Genel Başkanı açıkça itiraf ediyor. 30 Mart 1990 tarihli Güneş gazetesi;

"Sendikacıdan 'İşçiyi Tutamıyoruz' İtirafı"

"Hak-İş Genel Başkanı Necati Çelik, 'İşçi hareketleri sendikaların insiyatifinden çıkmak üzeredir.' dedi.

Çelik, greve gidilen işyeri sayısının gün geçtikçe artmasının nedenini işçilerin ücretlerinde meydana gelen 'aşırı erozyon' olduğunu ifade ederek şunları söyledi:

'İşçi hareketleri sendikaların insiyatifinden çıkmak üzeredir. İşçi artık enflasyon oranındaki zamma bile rıza göstermiyor. İşçi sendikacıya 'Ben şu ücreti istiyorum ne yap yap bunu al' diyor. Eğer sendikalar bu sezon işçinin sesine gereken duyarlılığı göstermezlerse, işçi kendi sendikalarını dışlayacak. O nedenle sendikaların işçi hareketleri konusunda bir şey yapma şansı yok. Hele Türk-İş'in hiç yok. Biz yeni bir konfederasyon olduğumuz için işçi bizi biraz mazur görebiliyor. Ama Türk-İş yönetiminin işçinin pek güveni kalmadığından iyi de yapsa işçi kötü biliyor.

Konuşmalarında uzlaşmadan söz ettiği zaman işçilerinden tepki aldığını kaydeden Çelik, hem işçi, hem işveren, hem hükümetin sorumluluk içinde üzerine düşeni yapması gerektiğini belirterek, 'Geçtiğimiz dönemlerde Türk-İş harekete geçmediği için, işçinin ücretlerinde aşırı yıpranmalar meydana geldi' dedi."

TİSK Başkanı Refik Baydur'un "Sendikalar trafik polisine döndü..." siteminden sonra, bir zamanların sendikacısı, DİSK eski Genel Sekreteri Fehmi Işıklar, uzun yılların bürokratik tecrübesiyle olsa gerek ki, 31 Mart tarihli Cumhuriyet gazetesi çıkışlı haberle Türk-İş'i uyarıyor: "Kapatılan Dervimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Genel Sekreteri ve Bursa milletvekili Fehmi Işıklar, önümüzdeki günlerde Türkiye'de çok şiddetli bir grev rüzgarının eseceğini söyledi. Türk-İş'in hata yapması halinde işçilerin Türk-İş'i dinlemeyeceklerini öne süren..."

Kaygıları bir noktada toplanıyor. İşçi hareketinin, burjuva ideolojiler de dahil, sağ ve sol reformistlerden, sendika bürokrasilerinden çıkarak bağımsız sınıf hattına, devrim ve sosyalizm alanına kayma tehlikesi. Bu korkuyu yaşıyorlar. Haklıdırlar. Ancak bunca elverişli duruma karşın, orta vadede bu akışın önüne setlerin çekilmesi tehlikesi de var.

Şöyle ki, işçi hareketinin radikalleşmesinin arka cephesinde, aşırı yoksullaşma ve kendilerini her alanda tamamen boğan yasaklar zinciri yatmaktadır. 12 Eylül darbesinin sonuçlarının bir bütün devam etmekte olduğu yatmaktadır. Bunlara ek olarak, çelişkilerin, iktidar ve devlet tarafından şiddetlendirilmesi durumu vardır. İşten atılma, özelleştirme, hakları ödememe vs. saldırılarla birlikte, saldırıların en son sınırı yaşanmaktadır.

Burjuva reformistleri, sosyal-demokrasi ve sendikal bürokrasi, söz konusu çelişkilerin biraz yumuşatılması, saldırıların hafifletilmesine çalışarak, "sol" çıkışlarla, yeni bir bürokratik "DİSK" olayı da yaratmaya uğraşarak, gelişmenin önüne geçmek isteyeceklerdir. Bu olasılığı dikkate almak gerekiyor. Ancak bu politikanın da ne kadar tutacağı Türkiye Kapitalizminin ömrüne ve İşçi sınıfı devrimcilerinin çabalarına bağlı olacaktır. Devrimci çalışma, reformist, burjuva tuzakları boşa çıkaracaktır.

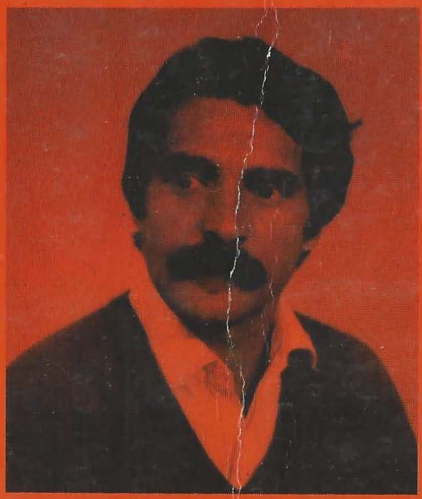
FABRİKALARDA

O fabrikalarda
sen vardın
Masaya vurdun yumruğunu
O gün benim günüm
dedin
O fabrikalarda
sen vardın
Masura toplardın, üzüm ayıklardın
ayaklarında terlik
üzerinde düğmesiz
önlük vardı,
Bir gün sardı panzerler
etrafını
Kışta soğuktu
seher vaktiydi
Direttin
Teslim olmadın
Okşamaya kıyamadığım saçların
vardı
Üniformalının pis ellerinde
Sesini kısmak istiyordu
Gürdü sesin
Dalgalandı
"Bimre Koledi
Biji Azadi"
"Teslim Olmayacağız
Faşizma Karşı Omuz Omuza"
Haykırdın
Tam yirmi gün
Ajanslar seni verdi

Gazeteler seni yazdı
Yürekler seninle çarptı
Yaşasın denildi sana
Direncine
Direnişine
O fabrikalarda
sen vardın
Üzerinde Grev
gömleği
çadırda nöbetteydin
Tanklar sardı
etrafını
yıktılar çadırını
Sesini
çıkarmadın
O fabrikalarda
sen vardın
Azda olsa örgütlenmiştin
Konuşabiliyordun
Dağıttılar
örgütünü
Sus
dediler
O gün senin değil
dediler
Başını öne
eğdin.
O fabrikalarda
sen vardın
süngüler devriye gezdi
önünde
komutan oldu
ustaların
sen asker
Dostların zindanlarda
kulağı sendeydi.
O fabrikalarda

sen vardın
Nereye kadar
gidecektin?
Bahara dönüyordu mevsim
Açım dedin
Çıktın sokağa
Gittin üzerine
korkunun
Kahroldu sana
öldü diyenler
Selamladı
dostların
Merhaba dedi
sokaklar.
O fabrikalarda
sen varsın
Beni
Bizi
Ve hayatı yaratan
O fabrikalarda
gene sen varsın
Bir gün başını
kaldırıp
Ben varım
Bu benim
dediğinde
Dalgalanacak Bayrağımız
en yükseklerde.

Hacay Yılmaz

Hacay YILMAZ, 1959 Kars doğumlu. Kartal Akşam Ticaret Lisesi 4. sınıftan ayrıldı. 1980 öncesi Tariş dahil değişik yerlerde işçi olarak çalıştı. 12 Eylül'den sonra 4,5 yıl hapis yattı. **"Tariş Olayları"** ve **"Nehirler Okyanusa Akmalı"** adlı daha önce yayımlanmış iki kitabı var.

KORAL 4